

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳԵՂԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

№ 12

Պատկեր:

Ծննդեան երգ. (Հարական):

Մի յիշիր, ընկեր... (ոտանաւոր). Մ. Ղահրամանեան:
Փոքրիկ Բարկենը եւ պառաւ ագռաւը. Փրանս. փոխ. Էհ-
ւոն Մ.-Ադ.:

Նոր-սարուն. (պատկեր և ոտանաւոր). Ախպէր:

«Փողոցի երգերից» (ոտանաւոր).—Արաբի:

Բիթ—բզուկ (Հաուֆից). Միք. Հաուսֆեան:

Բիզոն. (պատկեր):

Էրեզիս (ոտանաւոր). Սիմ. Բարիեանց:

Ժողովների ֆունը. Կ. Կ. Մելիք-Հաս.:

Երկու բու (ոտանաւոր). Հասո:

Ասարգադրոն քաղաւորը (Լ. Տօլստոյի). Ծերուկ:

Ոյխարիս խաղաղ ևն... (պատկեր):

Խալսիս.—Հին սարաւայ խոստովանիք. (պատկեր):

Բնութեան կեանսից. Հ. Տ.-Գ.:

Հ ւ ա ռ ճ ա շ ի /

Հանելուկներ: Հանելուկների բացատրութիւնը:

Ա յ լ ե ռ ա յ լ ֆ

Երեխաների ջղայնութիւնը: Փորձեր բարակացաւի շիճու-
կի վրայ: Օգտաւէտ է ձկան ճարպը:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տարագր տպագրում եւ տարածում է 3000 օրինակ. մեր բաժանորդների հա-
մար №№-ը տպագրում են Տարագրի, իսկ աւելորդները, ստորական, տեղական
լրագրական թղթի վրայ, որ եւ ծախում է (իբրեւ II հրատարակութիւն) №-ը 5
կոպ., I հրատարակութիւնը լաւ թղթի վրայ 20 կ.) թէ թիֆլիսում եւ թէ գա-
ւառներում, երկաթուղու կայարաններում, զբաղանշանոցներում:

Հատով վաճառելու է սոսկ Տարագր առանց Ելիստասիոնի եւ Գեղափնջիկի:
Վերջիններս իրաւունք ունին ստանալ միմիայն Ալբիւր եւ Տարագ միմեայն
հասցէով ստորագրողները:

Մեր հրատարակութիւնները գաւառներում տարածել կամեցողներին կուղարկ-
ւին անդորրատետրեր:

Ա Ղ Բ Ի Ի Ր

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՄՍԱԳԻՐ

Վանականների, ծնողների և դաստիարակների համար

№ 12

XXI ՏԱՐԻ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

1903 թ.

ԹԻՓԼԻՍ

Типография Бр. Таварткиладзе | Տպարան Եղբ. Թավարտկիլաձե
1903

Ч а ч а р у

Ч а ч а р у

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 18 декабря 1903 г.

31 ж

2021.

Ч а ч а р у

Ч а ч а р у

Ч а ч а р у

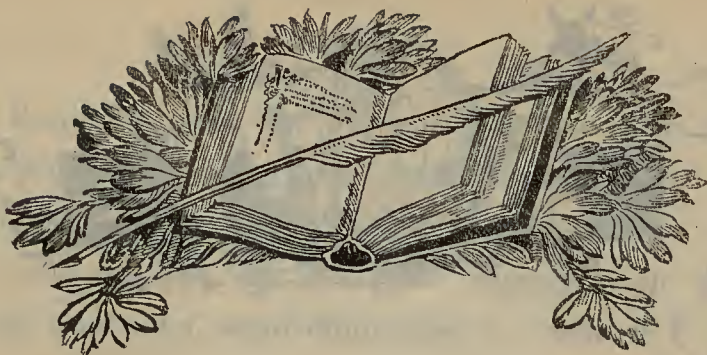

Հոփսներդ ևրեշսակների հեճ երգելով
Անէիս եւն սաշիս աշխարհին...

Ծ Ն Ն Դ Ե Ա Ն Ե Ր Դ

Մեծ եւ սքանչելի խորհուրդ,
 Որ այսօր յայտնւեցաւ
 Այսօր այրի մէջ ծնաւ
 Քրիստոս Աստուծոյ որդին...

(Շարակաւ)

ՄԻՆՔԻՐ, ԸՆԿԵՐ...

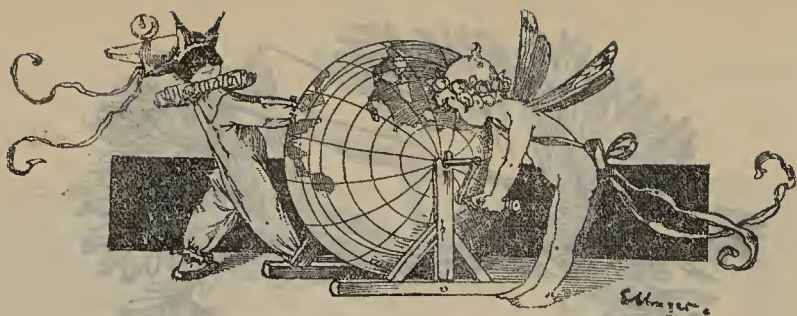
Մի՛ յիշի՛ր, ընկե՛ր, օրեր մանկութեան,
Եորա փառուց եմ մարեղ յաշիտեան,
Կեանքիս գարունը պատանեկութեան
Տեղի է է տրել ծերացած աշնան:

Ախ, այն ժամանակ կոկոնն էր քաց-
ւում՝
Վառվռում դեմքիս աղ-փարդ գոյներով,
Երակներունս արիւնն էր հոսում
Պատանեկական իր ամբողջ քափով:

Մանուկ անցեալի երազ օրերը
Ինձ ճամքիս կիսում մեկ-մեկակ թողին,
Կեանքիս գարունը, երազ օրերը
Դաժան ձմեռը ինձ քաժին տշին:

Ս. Ղահրամանյան

ՓՈՔՐԻԿ ԲԱՐԿԷՆՐ ԵՒ ՊՆՈՍԻ ԱԳՈՍԻՐ

Որքիկ Բարկէնը ուշիմ, խելօք և շատ աշխատասէր տղայ էր: Թէ իրանց տանը և թէ ուսումնարանում նա իրան շատ լաւ էր պահում: Մաքրասէր էր և քաղաքավարի, այդ պատճառով ամենքն էլ գորհ էին նրանից: Միայն մի պակասութիւն ունէր Բարկէնը: Ծոյլ աշակերտների նման նա էլ գիտէր լծափախս տալ, այսինքն փոխանակ իր պարտականութիւնը կատարելու, այն է՝ ուսումնարան գնալու, սիրում էր այգիներում, գաշտերում ու մարգագետիններում թափառել պարապ-սարապ, այսինքն առանց ոչինչ անելու:

Գարնան սքանչելի օրերից մինն էր: Պայծառ փայլում էր արեգակը. թռչունները ճուռողում և քաղցր երգում էին: Այնպէս էր թվում, թէ մարգագետինների վրայ սփռուած անհամար ծաղիկները աւելի-վաւ գոյն էին ստացել և սովորականից աւելի անուշ էին բուրում:

Բաբկէնը շատ էր սիրում խոտերի մէջ վազվզել, թաւալվոր դալ, այդ սլափառով շուղեց ուսումնարան գնալ:

«Ափսոս չէ՞, որ այսպէս մաքուր օդը թողած, գնամ փակուեմ ուսումնարանում,—ասում է ինքն իրան Բաբկէնը.—ոչ, այսօր ես ուսումնանան չեմ գլնալ, այլ ամբողջ օրը կը մնամ այստեղ: Ես աւելի եմ սիրում ծաղիկները, կանանչ խոտն ու փոքրիկ գառները, քան մեր ուսումնարանի նստասրահներն ու աշակերտական գրասեղանները»:

Այդ ասում է Բաբկէնը, մի կողմ զցում զրքերի պայուսակը և երկարումէկ ձգվում ծառի տակին, կանանչ խոտի վրայ:

Այդպէս անհոգ պսուկած միջոցին Բաբկէնը տեսնում է ծառի ամենաբարձր ճիւղի վրայ նստած մի պառաւ ագռաւ, որ իրան էր նայում և ասում.

—Ծոյլ, ծոյլ աշակերտ... Ըխ... ամօթ քեզ, պըստիկ խելառ:

—Է՛յ, գիտե՞ս. ինչո՞ւ ես ինձ վիրաւորում, ասում է Բաբկէնը բարկացած:

—Որովհետեւ դու արժանի ես, որ քեզ վիրաւորեն. ծոյլ ազան ուրիշ բանի արժանի չէ:

—Ես ծոյլ չեմ, խնդրեմ այդպէս բաներ չասես ինձ:

—Հապա ի՞նչ ես, եթէ ծոյլ չեմ: Միքիչ առաջ ի՞նչ էիր ասում քեզ ու քեզ: Դու չես կամենում ուսումնարան գնալ, որ բան սովորես, ուրեմն

դու ո՛չ միայն ծոյլ ես, այլև մի թռչունից էլ անխելք: Ինչպէս երևում է, դուք՝ պստիկ խելառներդ այնպէս էք կարծում, թէ մենք՝ թռչուններս չենք աշխատում. բայց շատ էք սխալվում այդպէս կարծելով: Դէ, մէկ նայիր և տես իմ բունս... Ո՞նց է, հաւանում ես:

—Այո, շատ սիրուն բուն է, ասում է Բարկէներ. բայց ես մեր տունը աւելի եմ սիրում:

—Ի հարկէ որ պէտք է սիրես. ո՞վ չի սիրում իրանց տունը: Միայն անպիտան ու անսիրտ մարդիկն են, որ չեն սիրում իրանց տունը: Բայց այժմ իմ քեզ ասելիքս այդ չէ, այլ այն, որ դու խելառ ես...

—Ի՛նչ, — բարկացած ընդհատում է նրա խօսքը Բարկէներ:

—Խելառ ես, ասում եմ... Այո, և ես հաստատ գիտեմ, որ դու մինչև անգամ չես էլ իմանում, թէ ինչո՞ւ մի ագռաւ աւելի խելօք է, քան թէ դու:

—Ո՛չ, ասում է Բարկէներ, իմ կարծիքով փոքրիկ տղան աւելի խելօք կը լինի ագռաւից:

—Մի՛թէ... Դու այդպէս ես կարծում, հա՛: Ուրեմն դու գիտե՞ն ես: Դէ, եթէ այդպէս է, մէկ ինձ ասա՛, տեսնեմ, թէ դու տուն չինե՛լ գիտե՞ս:

—Ո՛չ, չգիտեմ, բայց երբ մեծանամ, կ'իմանամ:

—Պատճառն ի՞նչ է, որ հիմա չգիտես:

—Որովհետեւ ես այդ դեռ չեմ սովորել:

—Է՛հէ՛... Դու դեռ պէտք է սովորես, որ նո՞ր իմանաս. ուրեմն հիմա ի՞նչպէս կարող ես խելօք լի-

ներ: Ես այդ չեմ սովորել, բայց տես իմ տունս. մէկ նայիր, թէ ինչպէս սիրուն է:

—Բայց ապրելու համար ուրիշ բաներ էլ են հարկաւոր:

—ձիշտ է, պատասխանում է ազգաւր. նախ և առաջ՝ շորեր են հարկաւոր քեզ:

—Այո, և այն էլ միքանի ձեռք նոր շորեր: Բայց դուք՝ թուշուններդ շորեր հօ չէք հագնում:

—Այդ քեզ ո՞վ է ասել: Դէ, մէկ նայիր իմ շորիս և ասա. դու քո օրումը իմ այս շորիս նման գեղեցիկը ունեցնել ես երբեքիցէ: Սրա նման մի ձեռք շոր դու կարո՞ղ ես կարել քեզ համար:

—Ո՛չ, ասում է Բաբկէնը, հիմա չեմ կարող, բայց յետոյ կարող եմ սովորել, եթէ ուզենամ:

—Այո, այո... Դու կարող ես յետոյ սովորել, այն էլ եթէ ուզենաս: Զարունակ այդպէս են ասում քեզ պէս խելառ փոքրիկները: Ի հարկէ որ մարդ պէտք է սովորի սոմէն բան, որ վերջը կարողանայ իր գլուխը պահել: Բայց վասն այն է որ դուք՝ փոքրիկներդ այնքան ծոյլ էք, որ չէք կամենում հիմա սովորել, քանի որ ձեր սովորելու լաւ ժամանակը հիմա է. այլ ասում էք՝ յետոյ, յետոյ: Բայց էլ ե՞րբ, քանի որ ժամանակն անցնում է, իսկ սովորելու բան անշափ չատ...

«Զատ ուղիղ է, ասում է Բաբկէնը ինքնիրան. այդ ազգաւր ճշմարիտ է ասում»:

—Մէկ ինձ ասա, տեսնեմ, Բաբկէնիկ, — նորից

զիմում է ազգաւոր նրան. — մով է ուտելիք տալիս քեզ:

— Ի հարկէ մայրիկս:

— Ուրեմն դու գեռ շատ պուճուր ես, այսինքն բոլորովին փոքրիկ երեխայ:

— Ե՛յ, եթէ էլի այդպէս բան ասես, քարով կը տամ, վեր կը գցեմ քեզ, զիտե՛ս:

— Ի՞նչ հարկաւոր է ուրիշների վրայ քար գցել, այդ ամենեւին պէտքը չէ, ծանրութեամբ նկատում է ազգաւոր: Այ, օրինակ մենք՝ թռչուններս երբէք քար չենք գցում ոչ ոքի վրայ. անմեղ մարդկանց վնաս չենք տալիս, որովհետեւ այդ վատ բան է: Ես նրա համար ասացի պուճուր ես, որովհետեւ դու չես կորոզանում ինքզ քեզ համար ուտելիք ձեռք բերել: Այն ինչ ազգաւոր պուճուր ճաշուր հէնց որ շահանում է, այսինքն բոլոր փետուրները դուրս են գալիս-պրծնում եւ սկսում է թռչել, նա կարողանում է իր համար ուտելիք ճարել:

— Ես եւ ինձ համար ուտելիք կը ճառեմ, երբ մեծանամ:

— Տեսնո՞ւմ ես որ ես ուղիղ էի ասում, թէ դու խելաւ ես: Դեռ սրբան բան պէտք է սովորես, որ դու էլ այնքան խելօք լինիս, ինչքան որ մի ազգաւոր:

— Այն ճշմարիտ է, ասում է Բարկէնը ամօթահարուած. բայց ես գեռ ժամանակ շատ ունիմ:

— Ես այդ հատուտ չեմ իմանում, թէ ի՞նչքան ժամանակ ունիս, այլ միայն այն գիտեմ, որ դու քր-

սան անգամ մեծ ես մի ազուաւից, բայց նրա չափ էլ խելք չունիս: Դու լաւ ազայ ես երեւում, էլ ինչո՞ւ ես քո ծոյլ ընկերներիդ մօտիկ տալիս: Ինչ օգուտ պարապ-սարապ ման գալուց, կամ խոտերի մէջ թաւալգլսր լինելուց: Ափսոս չէ՞ ժամանակդ: Գրե՛նա՛, ա՛ խելաւ, դի՛ս ուսումնարան, բո՛ն սովորի՛ր, որ լաւ մարդ դառնաս:

Բարեկէներ ամաշխուլց էլ ոչինչ չպատասխանեց, այլ սուսուփուս վեր տուաւ պայուսակը և վազէ-վազ գնաց ուսումնարան, որ նա հասաւ ճիշտ իր ժամանակին: Եւ որովհետեւ տանը առաջուց լաւ էր ոովորել գասերը, կարողացաւ լաւ պատասխանել, որի համար ուսուցիչը գո՛հ մնաց և գովեց:

Ուսուցչի այդ գովատնութիւնը Բարեկէնին անչափ ուրախացրեց և նա վերադարձաւ տուն ինքն իրանից գո՛հ և շատ հրջանիկ:

Այդ դէպքից յետոյ, երբ մի-մի անգամ էլի աշխատելու հաւէս չէր ունենում ու խելքին փչում էր լծափաս տալ, այսինքն փոխանակ ուսումնարան գրե՛նալու, դաշտերում վազվզել, խելոյն յիշում էր սլառաւ ազուաւի արդարացի յանդիմանութիւնը և ինքն իրան տտում:

«2է, Բարեկէնիկ, լաւ չես անիլ, եթէ ուսումնարան չգնաս, ծուլանալը լաւ բան չէ. պու գեռ շատ և շատ բան պէտք է սովորես, մինչև որ մի ազուաւի չափ էլ է գիտուն ու խելացի դառնաս, որ կարողանաս ինքդ քո գլուխը պահել, առանց ուրիշնե-

րի օգնութեան», ու այդպէս մտմտալով ուսումնարանի ճամբան էր բռնում:

Լաւ խրատը մտքում պահելը ահա այդպէս լաւ բան է. սրովհետեւ այդպէս լաւ խրատից մարդ երբէք չի վնասուիլ, այլ միշտ օգուտ կըստանայ, եթէ նրան հետևի:

Փրանս, փոխադր. Լ. Էռն Մ.-Ադ.

Ն Ո Ր Տ Ա Ր Ո Ւ Ն

Շնորհաւոր՝ Նոր-սարի,
 Բեր հեօղ մեզ շաօ քարի.
 Կարմիր աւել, կսմաշ ծաղկովի,

Կապոյտ երկիւնի, ջիւն քորովովի:
 Վիշն ու ցար թող յաւնաւի,
 Ինչպէս ծախք երկնիւնի:

Ա. Խաչե

«ՓՈՂՈՑԻ ԵՐԳԵՐԻՅ»

II

Ես փողոցների զաւակն եմ անբախտ,
Ամառ ու ձմեռ այնտեղ եմ ապրում...
Այնտեղ եմ ցնորում նոր կեանք, սէր ու բաղժ,
Ու սրտով, մոլոր այնտեղ թափառում...

Մի օր ինձ ուժգին մաշում եմ, քանջում—
Մի կտոր չոր հաց հարելու համար...

Երբ գործ չէ լինում՝ ես մեղք եմ գործում—
Ես գո՛ղ եմ դառնում ապրելու համար...

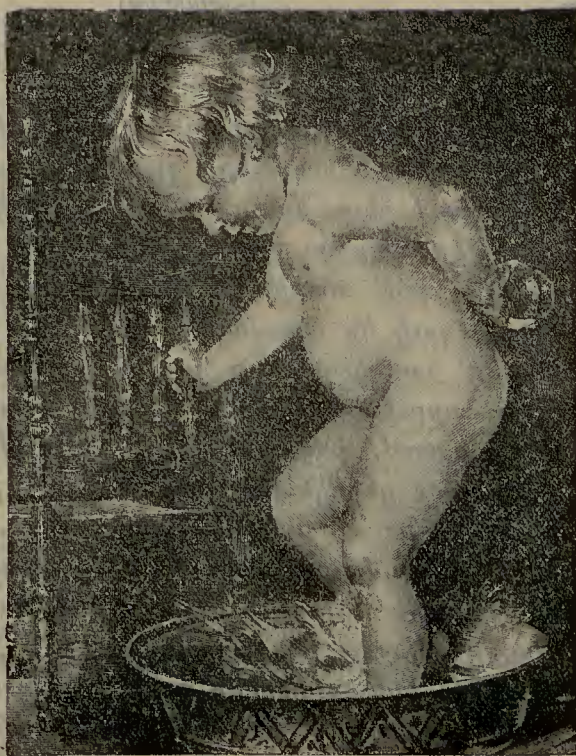
Իմ սան առաստաղն երկինքն է միայն,
Ֆասակը—ցեխոս, փողոցը՝ փարած...
Ես երկնքին եմ նայում լռելեայն,
Այնտեղ որոնում իմ աստղը մարած...

Լու՛ն ցնորում եմ ու անվերջ խոկում—
Ե՛րբ պիտի ցոլայ իմ աստղը նորից...
Ու այնտեղ քախժոս երգեր եմ երգում,
Սիրուն արշալո՛յս ցնորում բարձրից...

Երբ Բուն Էմ մեկում՝ խուռն Էրագներում
Տեսնում Էմ դարձեալ անվե՛րջ փողոցներ,
Ծանր աշխատս՛նք կամ, սո՛վ, գողութի՛ն,
Եւ Էրագածներում խառն ցնորներ՛ր...

Եւ փողոցների զաւակն Էմ անբախս...
Ամառ ու ձմեռ այնտեղ Էմ ապրում
Այնտե՛ղ Էմ ցնորում նոր կեանք ուր ու բախս,
Ու սրտս՛ւմ, մտքո՛ւր այնտեղ դեզերում...

Ա. Բ. Լ. Բ.

Քիթ - ԹՁՈՒԿ *)

(ՀատՓ'ից)

ակորը չէր հասկանում, թէ ինչ է նշանակում այդ ամենը: 25 որ շատ ժամանակ չէ, հէնց այս առաւօտ էր, որ շուկայ գնաց մօր հետ, օղեեց նրան ապրանքը դարսելու, յետոյ գնաց պառաւի հետ, նրա մօտ արգանակ կերաւ, մի քիչ քնեց և շուտով վերագարձաւ. այն ինչ՝ թէ՛ մայրը և թէ՛ հարեանուհիները ինչ որ եօթ տարիների մասին են խօսում, դեռ իրան էլ անճոռնի թզուկ են անւանում: Բայց ինչ է պատահել նրան: Ինչ որ է՝ համոզւելով որ մայրը չի ուզում այլ ևս իրան ճանաչել, դժւարութեամբ էր կարողանում արտասուքները զսպել: Տխուր, տրտում, փողոցով ուղևորւեց զէպի այն խանութը, ուր նրա հայրը ցերեկները ոտնամաններ էր կարկատում: «Տեսնենք, զոնէ՛ նա էլ չըպիտի ճանաչի ինձ, մտածեց նա ինքն իրան, կըկանգնեմ դրան ետեւ և կըխօսակցեմ հետը:» Հասաւ մինչև կօշկակարի խանութը, կանգնեց դրան առաջ ու ներս նայեց: Հայրը այնքան խորասուզւած էր աշխատանքի մէջ, որ սկզբում մինչև իսկ չընկատեց, բայց երբ պատահամբ հայեացքը զէպի դուռն ուղղեց, կօշիկը, բիզը, ասեղն ու թելը ձեռքիցը վայր գցեց և սարսափով դռնեց. «Աստուծ իմ, այս ինչ եմ տեսնում:»

* Սկիզբը տես Ս. Գրիգոր Ն. 11-ում:

—Բարի երեկոյ, վարպետ,—ասաց թղուկը ներս մտնելով խանութ—ինչպէս են գնում ձեր գործերը:

—Վատ, շատ վատ, փոքրիկ պարոնս—պատասխանեց հայրը ի մեծ զարմանս Յակոբի. ինչպէս երևում է նա էլ չըճանաչեց իր որդուն:—Գործս շատ է կաղում. ես մենակ եմ, սկսել եմ ծերանալ, իսկ օգնական—վարպետ պահելը միջոցներէցս վեր է:

—Բայց միթէ մի գաւակ չունիք, որին կարողանայիք քիչ-քիչ գործին վարժեցնել—շարունակեց հարց ու փորձ անել Յակոբը:

—Այո՛, ունէի մի դաւակ, Յակոբ ա՛նունով: Հիմա նա մի վայելչահասակ, քսան տարեկան ճարպիկ պատանի կրկնէր և ամենալաւ օգնականս կը դառնար: Ա՛յ էն ժամանակ կեանքս կեանք կը լինէր... Դեռ տասներկու տարեկան էր, մեծ հմտութիւն և ճարպիկութիւն էր ցոյց տալիս, արհեստիցս էլ քիչ-միշ խելքը բան կտրում էր: Եւ ինչ գեղեցիկ երեխայ էր: Եթէ այժմ մօտս լինէր, ես այնքան պատուիրողներ կ'ունենայի, որ հնամաշ կարկատելուն վերջ կրտայի և միմիայն նոր կօշիկներ կը կարէի: Երևի, Աստուած ինձ այդ չէր կամեցել:

—Բայց ո՞րտեղ է այժմ ձեր որդին—հարցրեց Յակոբը զոդդօջիւն ձայնով:

—Այդ միայն Աստուած գիտէ. պատասխանեց հայրը—Սրանից եօթ տարի առաջ նրան զոդացան շուկայի միջից:

—Եօթ տարի—բացականչեց Յակոբը սարսափած:

—Այո՛, փոքրիկ պարոնս, եօթ տարի սրանից առաջ: Դեռ այսօրւան պէս միտս է, թէ ինչպէս կինս տուն վազեց լաց ու ճիչով, ասելով որ՝ գաւակս անբողջ օրը տուն չի վերադարձել, ամեն տեղ որոնել է, բայց չէ գտել: Ես միշտ երկիւղ էի կրում, ու այդ փորձանքը մի օր չէ, մի օր մեր պլխին պիտի գար: Յակոբը գեղեցիկ երեխայ էր, մայրը զոհ էր և շատ հպարտանում էր նրանով, երբ ուրիշները գովում էին: Յաճախ նրան բանջարեղէններ էր տալիս հարուստների տունը տանելու: Ասենք, դա մեր օգուտն էր. ինչու որ՝ ամեն անգամ առատ վարձատրում էին նրան այդ ծառայութեան փոխարէն. բայց ինչ էլ որ լինի, շատ անգամ կնոջս ասում էի. զվուշացիր, բաղաբը

շատ մեծ է, չար մարդիկ շատ կան, Յակոբի ետեից աչքդ չորս բաց արն: Ելալէս էլ պատահեց: Մէկ օր շուկայ է գալիս մի անճոռնի պառաւ, կանաչեղէն և պառւզներ է սակարկում, վերջապէս գնածը տուն տանելու ինքը անկարող է լինում: Սինս կարեկցող սրտի տէր է. վերցնում, երեխային ուղարկում է նրա հետ: Եւ այդ տեսնելն էր, որ մենք տեսանք:

—Եւ այդ սրանից հօթ տարի առնջ է պատահել, ասում էք:

—Այո, այս զարնան լրացաւ ուղիղ հօթ տարին: Դէհ, սկսեցինք փնտրել: Փնտրեցինք, փնտրեցինք, դռնէ դուռ ընկանք, ամեն տեղ հարցրինք, չկայ ու չկայ... Ջատիկը ճանաչում էին իմ գեղեցիկ մանկանս, սիրում էին նրան, մեղ օգնում էին փնտրելիս, բայց այդ բոլորը գուր անցաւ: Մինչև անգամ մեզանից բանջարեղէն գնող պառաւին էլ չըկարողացանք գտնել: Միայն մի գլղլած պառաւ, որ արդէն իննսուն տարին անցըել էր, ասաց թէ այդ կինը հաւանօրէն այն շար վհուկն է, որ ամեն յիսուն տարին մի անգամ գալիս է քաղաք իր համար զանազան բանջարեղեններ գնելու:

Այս ասելով Յակոբի հայրը նորից վերցրեց կօշիկը և ուժով ձգեց թիւը: Իսկ Յակոբը կամաց-կամաց գլխի էր ընկնում, որ այն ամենը ինչ իրեն երազ էր թւացել, իրօք կատարւել է, ճշմարիտ է ուրեմն, որ ինքը սկիւռի-կերպարանքով հօթ տարի պառաւի մօտ ծառայել է: Միքտը վշտով ու բարկութեամբ լցեց: Ի՞նչպէս. ուրեմն իր պատանեկան հասակից ամ բոլջ հօթ տարի խել է այդ պառաւը. իսկ ինքը ինչ է ստացել դրա փոխարէն: Միթէ այն՝ որ այժմ գիտէ հնգընկոյղի մուհակներ սրբել, ապակի-օյ յատակներ մաքրել, կամ այն՝ որ ծովային խոզերից սովորեց խոհարարական արհեստի բոլոր գաղտնիքները:

Մի քանի բոպէ այսպէս կանգնած մտմտում էր իր ապագայ վիճակի մասին, մինչև որ հայրը հարցրեց.

—Արդեօք կարիք չունէք ինձ որևէ բան պատուիրելու, երիտասարդ պարոն: Թեքես մի գոյզ մաշիկներ, կամ — աւելացրեց ժպտալով— ձեր քիթ համար մի կաշէ աման:

—Քիթս հետ ինչ գործ ունիք. ինչիս է պէտք ամանը —

հարցրեց Յակոբը:

— Ե՛հ, ամեն մարդ իր ճաշակն ունի. աւելացրեց կօշկակա-
րը: Եթէ ինձ հարցնելու լինեն, այդպիսի սարսափելի քիթ ու-
նենալու դէպքում ես բարւոք կըհամարէի անպատճառ պատուի-
րել նրա համար վարդազայն կաշուց մի պատեան: Տեսէք,
ճիշտ դրա համար պատրաստի մի լաւ կտոր ունեմ: Գրուստ
եմ ասում, ձեր քթի համար ամենաքիչը մի արշին կերթայ.
դոնէ այն ժամանակ ապահոված կըլինէք: Ինձ թւում է, թէ
ամեն անգամ մի դրան կամ մի կառքի մօտով անցնելիս դուք
ձեր քթով, թըրխկ, դիպչում էք նրանց:

Զարմանքից Յակոբի թուքը չորցել էր: Զօշափեց քիթը,
ճ սաքստի, այս անգամ նա անհամեմատ հաստ երևաց, իսկ
երկարութիւնը մօտ երկու թիղ: Այդպէս ուրեմն վնուկ պառա-
ւը այլանդակել էր նրա արտաքինը: Անձ թէ ինչն է պատճա-
ռը, որ մայրը չըճանաչեց կամ թէ ինչո՞ւ ամենքը անճոռնի
թզուկ են անւանում իրան:

— Վարպետ, ասաց նա հազիւ լացը դապելով, ձեզ մօտ մի
փոքրիկ հայելի չի ճարւի, որի մէջ կարողանայի իմ կերպա-
րանքս դիտել:

— Երիտասարդ պարոն, պատասխանեց հայրը լուրջ կեր-
պով— ճիշտն ասեմ, դուք մի այնքան էլ պարծենալու կերպա-
րանք չունէք և մի րոպէ իսկչարժէ կարցնել հայելու մէջ նայե-
լու համար: Գուք լաւ կանէք այդ տեսակ ծիծաղելի սովորու-
թիւններից հեռու մնաք:

— Ա՛խ, ինչ կուղէ լինի. տէք հայելին մէկ անգամ նայեմ.
հաւատացնում եմ ձեզ, որ սնապարծութիւնից չէ:

— Հանգիստ թողէք ինձ: Կինս մի հայելի ունի, բայց չըզի-
տեմ որտեղ է թաղցրել: Եթէ անպատճառ ուզում էք ձեր դէմ-
քը տեսնել, այն ժամանակ այս փողոցի վրայ ասլըում է սափ-
րիչ Ուրջանը; որի մօտ ձեր գլխի երկու մեծութեան չափ մի
հայելի կայ. գնացէք նրա մօտ: Առ այժմ երթաք բարով...:

Այս խօսքերով հայրը կամայցուկ որդուն խանութից դուրս
արեց, դուռը բանալիով փակեց ետեւից և նորից նստեց իր աշ-
խատանքին: Իսկ Յակոբը խորը վշտացած փողոցով դնում էր

դէպի սափրիչ Ուրբանի կրպակը, որի հետ դեռ անցած օրերից ծանօթ էր:

—Բարե ձեզ, Ուրբան, ասաց.—եկել եմ ձեզանից մի փոքրիկ ծառայութիւն խնդրելու: Բարի եղէք, [Ժոյլ տւէք մէկ անգամ ինքս ինձ դիտեմ ձեր հայելու մէջ:

—Ուրախութեամբ, համեցէք.—պատասխանեց սափրիչը ծիծաղելով՝ նրա հետ փրութկացին և միւս ներկայ եղողները, որոնք եկել էին ածիլւելու:—Էլ խճսք կայ գեղեցկութեանդ: Դու վայելուչ ես և հրաշագեղ. վիզդ խիզ կարապի պարանոց է, [Թեքող օրիորդի [Թեք, իսկ քիթդ... մէկ հատիկ... ճիշտ է, մի քիչ սնապարծն էք երեւում, բայց իբրաւունք էլ ունիք: Մի դարձէք ձեզ վրայ նայեցէք: Թող բարի մարդիկ շատեն թէ նախանձից [Ժոյլ չտւի, որ դուք ձեզնով հիանաք:

Սափրիչի այս խօսքերին հետեւեց ներկաների անզուսպ քրքիջը: Իսկ Յակոբը առանց ուշք դարձնելու մօտեցաւ հայելուն և սկսեց դիտել: Արտասուքները գլորւեցին նրա աչքերից: «Ի՛նչ հի հարկէ այսպիսի կերպարանքի մէջ դու չըպիտի ճանաչէիր Յակոբիդ, սիրելի մայրիկս—մտածեց նա: Այն երջանիկ օրերին, երբ դու հպարտանում էիր նրանով ամենքի առաջ, նա այսպէս չէր:» Եւ իսկապէս սոսկալի փոփոխութիւն... աչքերը փոքրացել էին խոզի աչքերի նման, վիզը կարծես, բոլորովին անհետացել էր, այնպէս որ գլուխը ուղղակի նստած էր ուսերի վրայ և աջ ու ձախ շարժելիս մեծ ցաւ էր պատճառում նրան: Հոսակը նոյն բարձրութեանն էր, ինչ որ տասներկու տարեկան ժամանակ. բայց մինչդեռ ուրիշները այդ հասակից մինչև քսանը աճում են երկարութեամբ, նա աճում էր միայն լայնութեամբ. մէջքն ու կուրծքը պինդ լցրած տոպրակների նման լայն էին և դուրս պրծած. հաստ իրանը ամրացւած էր փոքրիկ [Թուրակազմ ոտերի վրայ, որոնց համար այդպիսի ծանրութիւն կրելը ուժից վեր էր: Դրա փոխարէն ձեռները երկար էին, ինչպէս սովորական չափահաս մարդկանց ձեռները. դատաւակները լայն էին և սրճադոյն, մատերը սարդի ոտերի նման երկաթ, այնպէս որ [Թեքը երկարացնելիս առանց կռահալու կարող էր հասնել մինչև գետին: Ահա թէ ինչպէս անճոռնի [Թղուկ էր դարձել, մեր նախկին գեղեցիկ Յակոբը: Հիմա

մտաբերեց այն առաւօտը, երբ պառաւը մօտեցաւ իր մօր կողովներին, նրա երկար քիթը, անճոռնի մատերը, մի խօսքով այն ամենը՝ որոնց վրայ այնքան ծիծաղեց—այդ բոլորը պառաւը փոխանցել էր նրան, բացի երկար երեքուն վզից:

—Շը, ինչ է, բաւական չէ, որչափ հրճեցիք ձեզանով, իշխան, ասաց սափրիչը մօտենալով և ծամածռութեամբ դիտելով Յակոբին: —Ճշմարիտն եմ ասում, սրանից աւելի վարձալի բան մարդ երազումն անգամ չի տեսնի: Գիտէք, ձեզ մի առաջարկութիւն անեմ, փոքրիկ պարոնս: Թէև սափրետունս այստեղի ամենալաւերիցն է, բայց վերջին ժամանակներս այնքան էլ յաճախորդներ չունիմ, ինչպէս առաջ: Յանցանքը իմ հարեան սափրիչ Բենկինինն է, որը չդիտեմ որտեղից ճարել է մի հսկայ, որով իրան է զբաւում հասարակութեանը: Սակայն այդ հսկան շատ էլ մի հազաւդէպ բան չէ. ա՛յ, քեզ պէս մարդ, ինչ եմ ասում... այդ արդէն ուրիշ... Եկէք ինձ մօտ ծառայ մտէք, սիրելիս: Ինձանից կստանաք բնակարան, ճաշ, հագուստ, ամէն ինչ որ ձեզ հարկաւոր է. իսկ դրա փոխարէն դուք պէտք է ամեն առաւօտ կանգնէք կրպակիս դռան առաջ է բարձր ձայնով կանչէք յաճախորդներին. պէտք է փրփուր զարնէք, հիւրերին երեսսրբիչ տաք: Հաւատացած եղէք, որ երկուսս էլ շահաւած կը լինենք: Ես աւելի շատ յաճախորդներ կունենամ, քան թէ հարեանս, իսկ ձեզ ամէնքը սիրով առատ ընծաներ կը տան:

Այս առաջարկութիւնը լսելիս Յակոբը խորապէս յուզեց, բայց աւանդ. ուզէր-չուզէր պիտի վարժէր այդօրինակ վերաւորանքներ կրելու: Այդ պատճառով բաւական հանգիստ կերպով յայտնեց սափրիչին, որ ժամանակ չունի այդպիսի պաշտօններ ստանձնելու և հեռացաւ:

Թէպէտ չար պառաւը այլանդակել էր նրա արտաքինը, բայց երևում էր, որ բնաւ չէր կարողացել ազդել նրա մտաւոր ընդունակութիւններին վրայ: Այդ կողմից նա բոլորովին ապահով էր, քանի որ այժմ ամենևին այնպէս չէր մտածում կամ զգում, ինչպէս սրանից եօթ տարի առաջ: Հաւատացած էր, որ այդքան ժամանակաւ ընթացքում դարձել էր աւելի մտածող և խոհուն: Եւ իսկապէս նա հոգ չէր անում իր կորցրած դե-

զեցկութեան համար, և ոչ էլ լաց էր լինում անճոռնիութեան վրայ. նրան վշտացնում էր այն՝ որ շան նման դուրս են անում հարազատ տանից. չընայած այդ ամենին վճռից մի փորձ ևս ունիլ մօր հետ խօսելու:

Գնաց շուկայ, մօտեցաւ մօրը և խնդրեց, որ հանդիստ կերպով ականջ դնէ իր ասածին: Յիշեցրեց մօրը այն օրւայ մտորին, երբ ինքը պառաւի հետ գնաց. յիշեցրեց իր մանկութեան ժամանակայ զանազան պատահարներ, յետոյ պատմեց, թէ ինչպէս եօթ տարի շարունակ ծառայեց կախարդ կնոջ մօտ՝ սկիւռ դառած. և թէ ինչպէս այդ պառաւը կախարդեց իրան լոկ այն պատճառով, որ շուկայի մէջ ծաղրեց նրա խայտառակ արտաքինը: Կօշկակարի կինը չըզիտէր ինչ անել: Այն ամենը ինչ որ Յակոբը պատմում էր իր մանկութեան մասին, բոլորը ճիշտ էին. բայց երբ սկսեց պատմել, թէ ինչպէս եօթ տարի սկիւռ է դարձել, այդ բանը նրա խելքին չըպառկեց: Իսկ երբ վերջին անգամ նայեց թղուկի վրայ, ստատիկ վախեցաւ նրա այլանդակութիւնից և վերջնականապէս հրաժարուեց հաւատալ, թէ նա իր որդին է: Բայց աւելի յարմար և խելացի համարեց նախ այդ մասին խօսել ամուսնու հետ: Հաւաքելով իր կողովները հրամայեց Յակոբին հետեւել իրան: Նրանք միասին ուղևորուեցին գէպի կօշկակարի խանութը:

—Տես,—գործաւ կինը մարդուն—այս պարոնը ճշնում է ինձ հաւատացնել, թէ ինքը մեր կորած Յակոբն է: Ամեն ինչ պատմեց, թէ ինչպէս սրանից եօթ տարի առաջ իրան զոդացան իմ մօտից և թէ ինչպէս կախարդւած է մի վհուկից:

—Օհօ, ընդհատեց կօշկակարը բարկուցած.—Սոս անտմեց քեզ այդ բոլորը: Սպասիր դու, անիծւած: 25 ուր այդ բոլորը ես ինքս պատմեցի սրանից մի քանի ժամ առաջ, որից յետոյ եկել է քեզ մօտ փչելու: Ուրեմն այդպէս դու կախարդւած ես, գաւախ: Սպասիր այս բոսլէիս վրայիցդ թափ կըտամ այդ կախարդութիւնը:

Այս խօսքերից յետոյ վերջերեց նոր կտրած կաշէփոկերը, յարձակեց թղուկի վրայ և այնպէս շրջապարեց մէջքին, երկար ձեռներին, որ նա ցաւից ճշարով, լաց լինելով փախաւ հեռու:

Այս քաղաքում՝ ինչպէս, տանք, ամեն տեղ՝ հեշտ չէ թըշ-
ւառին օգնելու պատրաստ մի կարնկից հոգի ճարել, մանա-
ւանդ այդ տեսակ ծիծաղելի արտաքին ունեցող մի թըշառի:
Այսպէս խեղճ թգուկը մնաց առանց հաց ու ջրի: Գիշերը ստիպ-
ւած էր քնելու տեղ ընտրել եկեղեցու նախադարձիքը, որի տա-
տիճանները կոշտ ու սառն էին:

Քանի որ հայրն ու մայրը վերջնականապէս դուրս արին
նրան միւս առաւօտ վաղ արշալոյսին դարձնելուն պէս՝ լուրջ
կերպով մտածեց իր հացը ճարելու մասին: Ստիճիչի մօտ
լրբե ցուցանակ ծառայել կամ փողի համար ինքնիքեն ցոյցի
գնելը — հոգարաութիւնը թոյլ չէր տալիս: Խնչ էր մնում անե-
լու: Յանկալած միտն ընկաւ, որ սկիւռ կղած ժամանակ մեծ
յառաջադիմութիւն էր ցոյց տւել խոհանոցային արհեստի մէջ:
Ուրեմն իրաւունք ունէր կարծելու, որ այդ գործի մէջ ոչ մի
խոհարարից յետ չի մնալ և վճռեց օգտուել իր այդ դիտութիւնից:

Ճէնց որ փափոցները սկսեցին կենդանութիւն առնել, նա
մտաւ եկեղեցի, ազօթեց և յետոյ ուղևորեց քաղաք: Իմացել
էր որ երկրի տէր հերցոգը (իշխանը) մեծ սիրահար էր լաւ կե-
րակութեան և աշխարհիս ամեն կազմերից հաւաքում էր հմուտ
խոհարարներ: Պալատի արտաքին դռներին մօտենալիս պահա-
պանները հարցրին թէ ինչ է ուզում և սկսեցին ծիծաղել վրան:
Նա պահանջեց, որ իրան տանեն խոհանոցի գլխաւոր վերտ-
հակոյի մօտ: Պահապանները քրքշալով նրան տարան հանդի-
սամուտքով ներս: Անհապաղձին ամեն կողմից նպաստաւորները
կանգնում նայում էին, և ծիծաղելով նրա վրայ՝ ընկերակցում.
այնպէս որ՝ պալատի սանդուխքով վերեւ բարձրանալիս, նրա
յետեից արդէն բազմաստիակ նպաստաւորների մի երկար պոչ
էր ձգւած: Չիտպանները վաղը շրջին իրանց ձեռքի բաները
սուրհանդակները վաղ աւին որբան ստներումը սթ կար. յա-
տակ մաքրողները մուացան դռները ծածկել, ամենքը վազում
էին այնպէս գլուխները կոբցրած, որ կարծես թշնամին էր
վրայ տւել: Ամեն կողմից աղաղակում էին «թգուկը, թգուկը,
տեսմը թգուկին»: Վերջապէս դռները միջից դուրս պրծաւ պա-
լատի վերակացուն բարկացած գէմքով, ձեռին մի մեծ խա-
րաղան բռնած...:

—Առաժու սիրուն, այս ինչ ազմուկ է: Միթէ չգիտէք, շը-
ներ, որ հերցոգը քնած է:

Այս խօսքերով նա խարազանը շարժեց և բաւական ամուր
կերպով իջեցրեց մօտիկ կանգնած ձիապանների և դռնապան-
ների մէջքին:

—Ա՛խ, աղա, —աղաղակեցին նրանք.—միթէ չէք տես-
նում: Մենք մի թզուկ ենք բերել, որի նմանը դուք հաւանօ-
րէն, ոչ մի տեղ տեսած չկաք:

Պալատի վերակացուն այժմ միայն նկատեց Յակոբին և
հազիւ հաղ կարողացաւ ծիծաղը զսպել, վախենալով՝ որ մի
գուցէ դրանով իր վարըը կորցնի: Խարազանով քշեց—հեռաց-
րեց ամենքին, և թզուկին տարաւ ներս հարցնելու, թէ ինչ է
կամենում: Բայց երբ իմացաւ, որ նա ուզում է խոհանոցի վե-
րահսկողին տեսնել—տսաց:

—Դու, ինչպէս երևում է, սխալում ես, սիրելիս: Դուցէ
ուզում էիր ինձ մօտ գալ, պալատի վերակացուի մօտ: Կամ
գուցէ կուզենայիր հերցոգի լէյալ—թզուկը լինել, այնպէս չէ...

—Ո՛չ պարոն, պատասխանեց Յակոբը —ես շատ հմուտ
խոհարար եմ, կարող եմ պատրաստել ամեն տեսակ հազա-
դիւտ կերակուրներ: Բարեհաճեցէք, տանել ինձ խոհանոցի գլ-
խաւոր վերահսկողի մօտ, դուցէ նա կարէր ունենայ իմ ծառա-
յութիւններին:

—Ինչպէս որ քէֆդ կուզէ, պատիկ մարդ: Բայց ինչ էլ որ
լինի դու շատ էլ խելացի չես երևում: Բան ես մտածել... խո-
հանոց: 2է որ լէյալ-թզուկ լինելով՝ դու ոչ մի գործ չես ունե-
նալ կատարելու. ամբողջ օրը լաւ ուտել, խմել և գեղեցիկ
հագուստներով զարդարւել: Է՛հ, ի հարկէ, դեռ պէտք է փոր-
ձենք տեսնենք, թէ իսկապէս այնքան հմուտ ես, որ կարողա-
նաս հերցոգի խոհարարը դառնալ: Իսկ որպէս խոհանոցի սղա-
սաւոր՝ դու շա՛փազանց լաւ ես:

Այս խօսքերը ասելով պալատի վերակացուն բռնեց թզու-
կի ձեռից և տարաւ խոհանոցի գլխաւոր վերահսկողի սենեա-
կը:

—Ողորմած տէր—տսաց թզուկը այնպէս խոհարհարար
գլուխ տալով, որ քիթը մինչև յատակին փռած գորգին դի-

պուռ:—Արդեօք պէտք չունէք մի հմուտ խոհարարի:

Խոհանոցի գլխաւոր վերահսկողը զննեց նրան հաւից—զըլուխ և մը բարձր քրքիշ արձակեց իր կրծքից:

—Ի՞նչպէս. դու ուզո՞ւմ ես խոհարար լինել, չըլինի թէ կարծում ես մեր օջախները այնքան ցածր են, որ մինչև անգամ թաթերիդ վրայ բարձրացած, գլուխդ էլ ուսերիցդ վեր երկարացրած կրկարսդանաս հասնել: 2՛, պստիկս, մի որ քեզ ինձ մօտ է ուղարկել, երևի, ուղեցել է վրադ ծիծաղել:

Այս ասելով խոհանոցի վերահսկողը ծիծաղից թուլացաւ. նրան հետևեցին պալատի վերակացուն և բոլոր ներկայ եղողները:

Սակայն թղուկը այդ տեսակ ընդունելութիւնից բոլորովին չըշփոթւեց:

—Լսեցէք, ինչ եմ տուում—շարունակեց թղուկը—ինչ արժէ ձեզ համար մի դոյզ հաւկիթը, մի քիչ գինին, ալիւրն ու արմախքը. էհ, փառք Ասածու այդ բարիքը ձեր տանից անպակաս է.եկէք մի փորձ անենք: Հրամայեցէք մի համեղ կերակուր պատրաստել, բերէք ինձ համար այն՝ ինչ որ հարկաւոր է, նա հէնց ձեր աչքերի առաջ պատրաստ կըլինի, այնպէս որ ինքներդ ոտիպւած լինէք ասելու. «Ահա, արհեստի բոլոր հմուտթիւններին ծանօթ մի խոհարար:»

Այս և սրա նման ճառեր արտասանեց թղուկը. տաքօրինակ էր տեսնել, թէ ինչպէս էր շարժում իր փոքրիկ աչքերը, ինչպէս երկար քիթը շուռ էր տալիս ամեն կողմ և ինչպիսի շարժումներ էր անում իր սարդի ոտերի նման բարակ մատերով:

—Չառ լաւ, թող քո ասածը լինի, ասաց վերջապէս խոհանոցի վերահսկողը, բռնելով պալատի վերակացուն ձեռից:—Ի՞նչ վնաս, կըփորձենք, թէկուզ հէնց կատակի համար: Գնանք բոլորս միասին խոհանոց:

Նրանք անցան մի քանի դահլիճներ և նըբանցքներ, վերջապէս հասան խոհանոց, որը մի մեծ, ընդարձակ, փառահեղ շինութիւն էր: Քսան հնոցների մէջ ալրուում էր կրակը. սենեակի մէջ տեղից հոսում էր մի վճիտ առակ, որը միաժամտմակ ձկների համար աւազանի տեղ էր ծառայում: Մարմարեայ և

Թանգադին փայտից շինւած պահարաններում ցրւած էին ձեռքի տակ միշտ պատրաստ ունենալու պաշարեղէններ. իսկ խոհանոցի երկու կողմը ձգւած էին տասը մեծ սենեակներ, որոնց մէջ պահուում էին ամեն տեսակ հազւագիւտ, համեղ բանջարեղէններ, ինչ որ հնարաւոր էր ճարել արեւելեան և արեւմտեան բոլոր աշխարհներում: Խոհանոցի սպասուսները այս ու այն կողմ էին վազվզում. կաթսաների, պղինձների, պատտուաքաղներին և շերեփների ձայնը աշխարհ էր բռնել: Բայց երբ խոհանոցի գլխաւոր վերահսկողը ներս մտաւ, այնտեղ տիրեց խորին լռութիւն և կարգապահութիւն. այնպէս որ՝ լսելի էր միմիայն կրակի ճարձատիւնը և տուակի կարկաչը:

— Ի՞նչ տեսակ նախաճաշ է պատւիրել այսօր հերցոգը — հարցրեց վերակացուն առաջի խոհարարին, որին յանձնւած էր նախաճաշերի հսկողութիւնը:

— Նորին մեծութիւնը բարեհաճել է պատւիրել արդանակ և կարմիր քիւֆթա:

— Լաւ. շարունակեց վերահսկողը — լսեցիք ուրեմն, թէ ինչ է պատւիրել հերցոգը, արդեօք ինքդ քեզ ընդունակ ես զգուժ պատրաստելու այդ հանճարեղ արդանակը: Իսկ ինչ վերաբերում է քիւֆթին, ինչ էլ որ լինի չես կարող շինել: Դա մեր զաղտնիքն է:

— Դրանից հեշտ բան չըկայ, պատասխանեց թզուկը ի մեծ զարմանս ամենքի, քանի որ սկիւռ եղած ժամանակը շատ անգամ էր պատրաստել այդ կերակրից: — Դրանից հեշտ բան չըկայ. արդանակի համար դուք ինձ կըտաք այս-ինչ այս-ինչ արմուիքը, այս-ինչ թուրշիները, վայրի խոզի ճարպ և հաւկիթ: Ինչ վերաբերում է քիւֆթին — շարունակեց նա աւելի ցած ձայնով, այնպէս որ՝ միայն վերահսկողն ու առաջին խոհարարը իմանան, — զրա համար ինձ հարկաւոր է չորս տեսակ միս, մի քիչ գինի, բազի ճարպ, տաք-կոճ, և մի բոյս, որ կոչւում է «ստամոքսի խոտ»:

— Երգւում եմ հայր Աբրահամի անուշով, որ դու կախարդ կնոջ մօտ ես դոստոտել — բացականչեց խոհարարը զարմանքով. — ճշտութեամբ թւեց այն՝ ինչ որ պէտք է, իսկ ստամոքսի

խոտի մասին, ինքներա էլ չըզիտէինք: Կտակած չկայ, որ դու խոհալար չես, այլ մի կատարելութիւն:

— Երբէք չպիտի հաւատայի—ասաց խոհանոցի գլխաւոր վերահսկողը—բայց ինչ վնաս, թող ցոյց տայ իր արհեստի նմուշը: Ճէք նրան ինչ որ հարկաւոր է և թող նա պատրաստի այսօրւայ նախաճաշը:

Այդպէս էլ արին: Նախաճաշի համար ամեն բան պատրաստեցին հնոցի վրայ: Իբրա, որ թզուկը հազիւ կարող էր իր քթով համեւել այնտեղ: Այն ժամանակ հնոցի մօտ դրին երկու աթու. նրանց վրայ երկարացրին մի մարմարէ տախտակ, փորձիկ մարդը բարձրացաւ վրան իր արհեստը ցոյց տալու: Նրան շրջապատեցին ամեն կողմից խոհարարները, խոհանոցի սպասաւորները և միւս բոլոր ծառայողները: Բոլորն էլ դարմանքով դիտում էին, թէ ինչպէս ամեն ինչ արագ և ճարպիկ կերպով է կատարում և թէ որքան մաքուր և ախորժելի է դուրս գալիս ամեն բան: Նրա ձեռքի տակից: Երբ որ բոլոր հարկաւոր նախապատրաստութիւնները վերջացած էին, նա հրամայեց դնել այդ երկու կերակուրը կրակի վրայ և հաւանել այնքան մինչև որ ինքը կհրամայէ վերցնել: Յետոյ սկսեց համարել մէկ, երկու, երեք և այլն... երբ որ համրեց ուղիղ հինգ հարիւր, դուռաց «Սպասիր»: Իսկոյն պուտուկները վերցրին կրակի վրայից. թզուկը հրաւիրեց վերահսկողին իր շինած կերակրի համը տեսնել:

Գլխաւոր խոհարարը հրամայեց սպասաւորին բերելու մի սսիկ զգալ, առակի մէջ մաքրեց և տւեց գլխաւոր վերահսկողին: Վերջինս յապթական տեսքով մօտեցաւ հնոցին, գգալով վերջրեց արգանակից. համը տեսաւ, աչքերը թարթեց և մինչև իսկ բաւականութիւնից լեզուն չփչւեցրեց.

— Հրաշալի է, երզում եմ հերցոգի անունով, որ հրաշալի է: չէք ուզում համը տեսնել, պալատի վերակացու:

Նա էլ կռացաւ վերջրեց գգալը կերակրի համին նայեց և իր հիացմունքն արտայայտեց:

— Ո՛չ, իբրա եմ ասում, պարոն խոհարար. դուք էլ ձեր գործին լաւ վարդիտ էք, բայց դեռ ոչ մի անգամ չէք պատրաստել այնպիսի լաւ արգանակ կամ քիւֆթա, ինչպէս այս

փոքրիկ մարդը պատրաստեց:

Խոհարարն էլ համբ տեսաւ, յարգանքով սեղմեց թղուկի ձեռքը և ասաց.

—Այո, պատիկ մարդ, դու հմուտ ես քո արհեստին: Ստամոքսի խոտը ամեն կերակրի տալիս է մի առանձին սքանչելի համ:

Ճիշտ այդ բոլէին խոհանոց մտաւ հերցոգի սենեկապետը և յայտարարեց որ հերցոգը ուզում է նախաճաշել: Իսկոյն կերակուրները դրին արծաթեայ մատուցարանի վրայ և տաբան հերցոգին: Իսկ խոհանոցի վերահսկողը բռնելով թղուկի ձեռքից տաբաւ իր առանձնասենեակը դրոյց անելու: Չանցաւ մի քանի բոլէ, հերցոգի պատգամաւորը եկաւ, կանչեց խոհանոցի վերահսկողին: Վերահսկողը շտապով հագաւ իր տօնօրեայ շորերը և հետեց պատգամաւորին:

Հերցոգը շատ գոհ տեսք ունէր: Նա կերել էր արծաթեայ մատուցարանի վրայ դրած բոլոր կերակուրը և մորուքը սրբում էր, երբ որ նրա մօտ մտաւ խոհանոցի վերահսկողը:

—Լսիր, վերահսկող, ասաց հերցոգը, ես միշտ գոհ եմ եղել քո խոհարարներից. բայց աստ տեսնեմ, ո՞վ է պատրաստել իմ այսօրեան նախաճաշ: Այն օրից երբ ժառանգեցի նախնիքներիս դահը, այս կերակրի նմանը դեռ չեմ կերել: Աստ տեսնեմ, ի՞նչ է այդ խոհարարի անունը, որ ես կարողանամ նրան մի քանի արծաթ դրամ պարգևել:

—Տէր, դա մի չըլսած պատմութիւն է. պատասխանեց վերահսկողը և շարունակեց պատմել, թէ ինչպէս առաւօտեան իր մօտ բերին մի թղուկ, որը ցանկանում էր անպատճառ խոհարար լինել. և յետոյ թէ ինչպէս այս ամենը պատահեց:

Հերցոգը շատ զարմացաւ, հրամայեց կանչել թղուկին և հարցրեց ո՞վ է նա և ո՞րտեղացի: Խեղճ Յակոբը, իհարկէ չըկարողացաւ պատասխանել, թէ կախարդւած է և սրմնից առաջ սկիւռ էր. սակայն ճշմարտութիւնից շատ չըշեղեց. այլ պատմեց միայն այն՝ որ ինքը չունի ո՞չ հայր, ո՞չ մայր, իսկ կերակուր եփելը սովորել է մի պառաւից: Հերցոգը չըշարունակեց այլ ևս հարց ու փորձ անել. նրան աւելի զբաղեցնում էր նորեկ խոհարարի տարօրինակ արտաքինը:

—Մնա մօտս, ասաց. դու կստանաս տարեկան յիսուն թուման, տօնօրեայ հագուստ և բացի դրանից երկու դոյզ հագուստ: Իսկ դրա փոխարէն դու կը պարտաւորւես ինձ համար ամեն օր նախաճաշ պատրաստել, հսկել ուրիշ պատրաստութիւնների վրայ և ընդհանրապէս վերահասու լինել իմ խոհանոցի բոլոր գործերին: Եւ քանի որ պալատիս մէջ ամեն ծառայող ունի իր յատուկ մականունը՝ դու էլ այսօրեանից կը կոչուես Քիթ և կստանանես խոհանոցի կրտսեր վերահսկողի պաշտօնը:

Թղուկ-Քիթը հզօր հերցոգի ոտներն ընկաւ, համբուրեց և խոստացաւ հաւատարիմ և ճշմարիտ կերպով ծառայել:

Այսպէս Յակոբի ջուրը իր ճամբէն դտաւ. և պէտքէ խոստովանել, որ իր գործերը նա կատարում էր կարելիին շարժաւ: Կարող ենք համարձակ ասել, այն օրից, երբ Թղուկ-Քիթը տեղաւորւեց պալատում, հերցոգը բոլորովին այլ մարդ դարձաւ: Առաջ՝ շատ անգամ էր պատահում, որ մատուցած կերակուրը խոհարարների զլխին էր շալտում: Մէկ անգամ, կատաղած բռպէին կիսաեփ հորթի ոտը մինչև իսկ վերահսկողի երեսին շալտեց, այնպէս ուժգին որ վերջինս վայր ընկաւ և ստիպւեցաւ երեք օր անկողնու մէջ պառկել: Ճշմարիտ է, յետոյ նա ծածկում էր այդ վիրաւորանքները առատ պարզկենքով, բայց ինչ կուզի լինի, ոչ մի խոհարար նրան չէր ներկայանում առանց ահ ու դողի: Իսկ թղուկի նրա մօտ ծառայութեան մտնելու օրից, կտրժես, մի կախարդական գաւազանի զօրութեամբ, ամեն ինչ կերպարանափոխեց: Այժմ հերցոգը օրական երեք անգամ ուտելու տեղ, սկսեց հինգ անգամ ուտել, որ լիովին յապենայ իր պստիկ խոհարարի ստեղծագործութիւնից: Ահա, այդ էր պատճառը, որ ոչ մի անգամ նա անբաւականութիւն չը յայտնեց: Ո՛չ, ընդհակառակը, այժմ ամեն ինչ դառնում էր նոր և հրաշալի. ամենքի հետ սիրով էր և ոգորմած, հաստանում էր ոչ թէ օրով, այլ ժամով:

Ճաշի ժամանակ շատ անգամ հրաւիրում էր իր մօտ խոհանոցի վերահսկողին և Թղուկ-Քիթին. նստեցնում էր մէկին աջ, միւսին ձախ և իր սեփական ձեռքերով նրանց բերանն էր դնում մէկ-մէկ համեղ պատառ: Դա մի ողորմածութիւն էր,

որով երկու հրաւիրւածներին իրանց արժանիքից աւելի էր գնահատում:

Թղուկը, իր տեսակի մէջ մեծ հուշակ ձեռք բերեց: Զատերը խնդրում էին խոհանոցի վերահսկողին, որ թոյլ տայ ներկայ գտնւելու թղուկի կերակուր եփելուն: Իսկ նշանաւոր իշխաններէից մի քանիսը նոյն իսկ թոյլտուութիւն խնդրեցին հերցոգից, որ իրանց սպազաւորներին ուղարկեն թղուկի մօտ աշակերտելու, որի համար նա առատ վարձատրութիւն էր ստանում: Ասենք, միւս խոհարարների նախանձը չղրղուելու համար Թղուկ-Քիթը դադարեց օգտուել այն փողերից, որ իշխանները ուղարկում էին նրան, որպէս վարձատրութիւն:

Թղուկ-Քիթը այսպէս ասլոյց յարդանքների և գոհունակութիւնների մէջ, համարեալ, երկու տարի: Մէկ-մէկ ծնողներին մտաբերելն էր, որ մռայլում էր նրա երջանկութիւնը: Նրա կեանքը անցաւ խաղաղ, առանց ուր և է միջադէպի, մինչև որ հետեւեալ անցքը պատահեց: Մահրաժեշտ է յիշել, որ Թղուկ-Քիթը շատ յաջող գնումներ էր անում: Այդ պատճառով ամեն անգամ, ժամանակը ներածին պէս դնում էր շուկայ, պտուղներ և որսի միս գնելու: Մէկ անգամ առաւօտեան վաղ գնաց թռչունների փողոցը, գիրուկ սաղեր վնտուելու, որոնց հերցոգը խիստ սիրահար էր: Մի քանի անգամ անց ու դարձ արեց հաւերի մօտով՝ ուշի ուշով գնեկով իրան հարկաւոր բաները: Այժմ նրա կերպարանքն էլ ծիծաղ չէր շարժում, այլ ընդհակառակը ամենքի մէջ յարգանք էր ներշնչում: Ամենքը գիտէին, որ նա հերցոգի սիրած խոհարարն է և ամեն մի վաճառող կին իրան շաղոքսրթւած էին զգում, երբ թղուկը բարեհաճում էր իր վիթխարի քիթը դէպի նա դարձնել:

Յանկարծ շաւրերի ծայրում նկատեց մի կնոջ, որը նոյնպէս սաղեր էր ծախսում, բայց միւս կանանց ոչևս գնորդներին չէր կանչում: Հէնց նրան էլ մօտեցաւ և սկսեց ձեռքով կշռել և գնեկ սփռել: Բաւականին պարարտ գտնելով նրանց, երեք հատ գնեց իրանց վանդակներով, նետեց շալակը և ուղեւորեց դէպի տուն: Ճանապարհին նրա հետ մի տաքօրինակ դէպը պատահեց. սաղերից երկուսը կռկռում և կրկնչում էին, որպէս իսկական սաղեր, իսկ երրորդը նստած էր մռայլ և մար-

դու նման հառաչներ էր արձակում: «Պէտք է շտապել տուն նրան մօրթելու, թէ չէ կըստակի» մտածեց նա: Այգտեղ սաղը պարզ և ուռը խօսեց. «Եթէ ուզես ինձ մօրթել, ես քեզ կըկծեմ, իսկ եթէ վիզս կտրես, զու էլ ինձ հետ գերեզման կիջնես:»

Թզուկ — Քիթը զարմանքից իրեն կորցրած, վանդակը զրեց գետին: Մազը շարունակ նայում էր իր գեղեցիկ, խեղացի աչքերով և հառաչում:

— Վայ գետինը մտնես, սաղն էլ մարդու նման խօսել գիտէ — զոչեց Թզուկ — Քիթը, — այս տեսակ բան ես երազումս էլ չէի տեսել: Դէ՛ լաւ, լաւ: Հանգստացիր, ես այնքան անդուլթ չեմ, որ քեզ նման հազազիւտ թռչունին կեանքից զրկեմ, բայց գրագ կը գամ, որ դու միշտ թռչուն չես եղել: Ես էլ մի ժամանակ մի խղճուկ սկիւռ էի:

— Իրաւունք ունիս. վրա բերեց սաղը. ես նոյնպէս ծընւած չեմ այս նախատելի փետուրների մէջ: Անոգ, ով կարող էր ելր և իցէ ենթադրել, որ Միմին՝ Նորին Մեծութիւն Վեսերբոկի աղջիկը՝ մէկ օր պիտի մօրթէի հերցոգի խոհանոցում:

— Հանգստացիր, սիրելի Միմի. — մխիթարում էր թզուկը — երգում եմ պատուովս, որ քեզ ոչ մի վատութիւն չեմ անի: Քեզ համար տեղ կը պատրաստեմ իմ սենեակում, կերակուր կը բերեմ, իսկ ազատ ժամերս կը նւիրեմ քեզ հետ խօսակցելու: Միւս խոհաբարներին կ'ասեմ, որ քեզ առանձին տեսակի խոտէրով պէրարտացնում եմ, յատկապէս հերցոգին պատւասիրելու համար: Իսկ առաջին բարեպատեհ առիթին քեզ կ'ազատեմ այստեղից:

Սաղը շնորհակալ եղաւ նրանից, արտասուելից աչքերով. և թզուկը իսկապէս կատարեց իր խօստումը: Միւս երկու սաղերին մօրթեց, իսկ Միմիի համար առանձին բնակարան պատրաստեց, պատճառ բռնելով՝ թէ ուզում է նրան պարարտացնել հերցոգի համար: Նրան սովորական սաղի կերակուր չէր տալիս, այլ միշտ բերում էր գանազան խմորեղէններ և քաղցրահամ կերակուրներ: Ազատ ժամերին գնում էր նրա մօտ, խօսակցում էր հետը և մխիթարում: Միմեանց տատմեցին իրանց զլխի փորձանքները և այդպիսով Քիթը

ծանօթացաւ, որ սագը Հօտյանդ կղզու վրա բնակող Վետեր-
բոկ կախարդի աղջիկն է: Վետերբոկը՝ ինչպէս է լինում, վէ-
ճի է բռնուում մի պառաւ վհուկի հետ, սա խորամանկութեամբ
յուղթում է և վրէժ տոնելու համար, նրա աղջկան սագ է
դարձնում: Երբ որ Թզուկ—Քիթը Միմիին պատմեց իր իսկա-
կան պատմութիւնը, Միմին տասց. — Իմ խելքս էլ մի քիչքան
կտրում է այդ գործերից: Հայրս իր գիտութիւնից մի մաս
տւել է ինձ և քոյրերիս: Ձեր վէճը պառաւի հետ, քո յանկար-
ծակի կերպարանափոխութիւնը ինչ որ մի խոտից հոտ քա-
շելու ժամանակ և պառաւի խօսքերը, որոնք զու յիշեցիր՝
ցոյց են տալիս՝ որ քո չարքերը խոտերի մէջ են գտնուում.
այսինքն՝ եթէ որոնես և գտնես այն խոտը, որով վհուկը քեզ
կերպարանափոխեց, կարող ես նորից առաջւան կերպարանքդ
ընդունել:

Այս բոլորը, ի հարկէ, Թզուկի համար դատարկ մխիթա-
րանքներ էին: Իսկապէս, ինչպէս գտնել այն բոյսը որի տնունն
անգամ չը գիտէ: Ինչ որ է. Միմիից շնորհակալ եղաւ և հոգու
խորքում յոյսի մի նշույլ շողաց:

Այս ամենից յետոյ, մօտ ժամանակներում, հերցոգի մօտ
հիւժ եկաւ նրա բարեկամ իշխաններից մէկը: Այդ առթիւ
հերցոգը կանչեց թզուկին և պատւիրեց.

— Այժմ հասաւ այն օրը, որ զու պէտք է ցոյց տաս, թէ ի-
րօք ինձ ծառայում ես ճշմարտութեամբ և հաւատարմութեամբ.
և թէ իրօք զու հմուտ ես քո արհեստին: Այս իշխանը, որ ինձ
մօտ հիւր է եկել, ինչպէս յայտնի է, կերակուրների վերա-
բերմամբ համարուում է ամենանուրբ ճաշակի տէրը, ինձանից
յետոյ. և նրա խոհանոցը աշխարհիս ամենալաւերից մէկն է:
Ուրեմն աշխատիր, որ իմ սեղանս նրան անգամ զարմացնի:
Նոյնպէս պիտի աշխատես, որ նրա իմ պալատում անցկաց-
րած օրերի ընթացքում, ոչ մի կերակուր չ'կրկնուի: Ինչ որ
քեզ հաբխաւս լինի, կարող ես պահանջել իմ զանաւարհից,
զրա համար թէկուզ ոսկի ու բրիլեանտներ վաճառելու պէտք
լինի, ոչինչ չը պէտք է խնայես: Ես պատրաստ եմ նոյն իսկ
ազրատանալու, քան թէ հիւրիս առաջ սեւերես մնալ:

Այդպէս խօսեց հերցոգը, իսկ թզուկը խոնարհաբար գլուխ տալով՝ պատասխանեց.

— Ձեր կամքը կատարւած կը լինի, տէր: Աստու օգնութեամբ այնպէս կ'անեմ, որ այդ իշխանը այստեղ ամեն բանի հաւանի:

Պատիկ խոհարարը այժմ սուիթ ունեցաւ իր վարպետութիւնը ամբողջ թափով ցոյց տալու: Նա չէր խնայում իր տիրոջ գանձերը և նոյն իսկ ինքն իրան չէր պահպանում: Ամբողջ օրը նրան կարելի էր տեսնել հնոցի առաջ, ծխի քուլաների մէջ թաղւած: Նրա ձայնը անդադար հնչում էր խոհանոցի պատերի մէջ, երբ հրամաններ էր արձակում խոհարարներին և սպասաւորներին ամբողջ բանակին:

Հիւր եկած իշխանը արգէն երկու շաբաթ անցկացրել էր հերցոգի տանը, և յստ երևոյթին, իրան հիանալի էր բնութայն: Հիւրը և տանտէրը օրական հինգ անգամ սեղան էին նստում. հերցոգը վերին աստիճանի գոհ էր թզուկի վարպետութիւնից, պատճառ որ՝ հիւրի գէմքին գոհունակութեան նշաններ էին երևում: Տասնուհինգերորդ օրը հերցոգը կանչեց թզուկ—Քիթին իր սեղանի մօտ, ծանօթացրեց հիւրին, և հարցրեց վերջինիս, թէ գոհ է իր խոհարարից:

— Դու ամենամեծ խոհարար ես—պատասխանեց հիւրը դառնալով դէպի թզուկը,—գիտես բազմատեսակ սեղան պատրաստել: Իմ այստեղ եղած ժամանակամիջոցում, դու ոչ մի անգամ կերակուրները չը կրկնեցիր և բոլորն էլ հրաշալի կերպով պատրաստած էին: Բայց սոսա ինձ, ինչու մինչև այսօր ոչ մի անգամ չը պատրաստեցիր «գերիշխան կարկանդակ» որը կերակուրների թաղաւորն է: Թզուկը վախեցաւ. այդ տեսակ կարկանդակի անունը երբէք չէր լսած. սակայն արտաքուստ անտարբեր ձևանալով պատասխանեց.

— Ո՛վ, տէր, յոյս ունէի, որ ձեր լուսավաչը գէմքը տեսնելու դեռ երկար պէտք է պատիւ ունենայինք. ահա ինչո՞ւ այդ կերակուրը յետաձգեցի: Ուրիշ ինչո՞վ կարող էի պատուել ձեր մեկնելու օրը, եթէ ոչ կարկանդակների թաղաւորով:

— Տեսնո՞ւմ ես, նկատեց հերցոգը ժպտալով,—ինչ վերաբերում է ինձ, դու հաւանօրէն սպասում էիր մահանա՞ օրը,

որ հիւրասիրէիր այդ կերակրով: 25, սիրելիս, մի ուրիշ բան մտածիր հրաժեշտի ճաշան համար, իսկ կարկանդակը պէտք է հէնց վաղւան ճաշի համար պատրաստես:

— Ինչպէս որ Տիրոջս կամքն է. պատասխանեց թղուկը և հեռացաւ: Բայց հոգով սաստիկ տխուր էր. զգում էր, որ իր խոյտառակելու և զժբախտութեան օրը հասել է. ախր նա զաղափար անգամ չունէր այդ կարկանդակը պատրաստելու մասին: Գնաց իր սենեակը և դուռը արտատեց, մտածելով իրան սպասող վիճակի մասին: Միմին, որ անց ու դարձ էր անում սենեակում. հարցրեց արեւութեան պատճառը:

— Դարդ մի անիր, առայց նա՝ հասկանալով, թէ բանն ինչումն է. այդ կերակուրը շատ տնգամ տալիս էին հօրս սեղանին. և ես մօտաւորապէս կարող եմ ասել, թէ ինչ է պէտք դրա համար: Վերցրու այժ ինչ, այն ինչ բոյսից որոշ քանակութեամբ, գուցէ իմ ասածի պէս էլ չէ, բայց յոյս ունիմ, որ այդ պարոնները չեն հոսկանալ, թէ բանն ինչումն է:

Թղուկը լսելով այս, վեր ցատկեց տեղից, օրհնելով՝ այն օրը, որ դնեց սազին ու սկսեց պատրաստութիւն տեսնել վաղւան համար: Սկզբում փորձի համար մի փոքրիկ կարկանդակ պատրաստեց և շատ յաջող դուրս եկաւ: Խոհանոցի դըլխաւոր վերահսկողին էլ տեց համբ տեսնելու, նա էլ իր սովորութեան համեմատ զովասանքների մի հեղեղ թափեց թրգուկի վարպետութեան վրայ:

Հետեւեալ օրը պատրաստեց այդ կարկանդակը ինչպէս որ պէտքն էր և ծաղիկներով դարդարեաժ՝ տաք-տաք ուղարկեց հերցոգին: Ինքը հազաւ տօնօրեայ շորերը և զնաց սեղանատուն: Ներս մտաւ ճիշտ այն բուլէին, երբ սպասաւորներից մէկը կտրատում էր և արծաթեայ ափսնների մէջ դրած տանում հերցոգին և իր հիւրին: Հերցոգը իր համար կտրեց մի բաւականին մեծ կտոր, աչքերը բարձրացրեց դէպի առաստաղը և կուլ տալով պատառը առաց:

— Այո, գուր չեն սրան կարկանդակների թաղաւոր անւանում: 25 որ թղուկս էլ խոհարարների թաղաւորն է: Ճշմարիտ չէ, սիրելի բարեկամս:

Հիւրը անմիջապէս չըպատասխանեց. նախապէս մի քանի

պատառ կուլ տուց բանիմաց ձևանալով՝ յետոյ խորհրդաւոր և հեղնական ժպիտով.

—Վատ չէ. պատասխանեց, ամփոփ առաջից հեռացնելով.
—բայց ինչ էլ որ լինի, սա այն չէ՝ ինչ որ «զերիշխան կարկանդակ» է կոչուում: Ասենք, ես այդպէս էլ սպասում էի:

Հերցոգը բարկութիւնից ճակատը կնճռեց և մինչև իսկ ամօթից կարմրեց.

—Այ դու, շան ծնունդ. բացականչեց, ինչպէս համարձակեցար այդպէս խայտառակել տիրոջդ: Դու արժանի ես, որ քեզ պատժելու համար հրամայեմ զլուխդ կտրեն, իբրև վարձատրութիւն գլուխի կերակրիդ:

—Աստծու սիրուն, տէր, մի բարկանար, այդ կերակուրը ես պատրաստել եմ արհեստի պահանջած բոլոր օրէնքների համաձայն. նրա մէջ կայ բոլորը, ինչ որ հարկաւոր է—ասաց թզուկը վախից գողգողալով:

—Սուտ ես ասում, անիծւած. աւելացրեց հերցոգը, ոտքով նրան հրելով.—իմ հիւրը դուր տեղը չէր տսիլ, թէ այստեղ մի բան պակաս է: Վրհրամայեմ քեզ մաս-մաս անել և կարկանդակ եփել:

—Խղճացէք, աղաղակելով թզուկը, ընկաւ հիւրի ոտները և զրկեց: Ասացէք ինձ, ինչ է պակաս այս կարկանդակի մէջ, որ ձեր ճաշակի համեմատ համեղ դուրս գայ: Մի կտոր մսի կամ մի փոքր հատիկի համար, մի թոյլ տաք, որ ինձ սպանեն:

—Դա քեզ համար անօգուտ է, սիրելի Քիթ. պատասխանեց հիւրը ծիծաղելով:—Ես գեռ երէկ հաւատացած էի, որ դու այդ կարկանդակը չըպիտի կարողանաս պատրաստել, ինչպէս որ այդ իմ խոհարարն է պատրաստում: Իմացիւր, որ դրա մէջ պակասում է մի բոյս, որից ձեր երկրում սկի չի ճարւում և որը կոչուում է «փռշտախոտ»: Առանց նրան կարկանդակը ոչ մի քնքոյշ համ չի ունենում և քո տիրոջդ երբէք չըպիտի վիճակի ուտել այդ տեսակ կարկանդակ:

Այս խօսքերը լսելիս հերցոգը կատաղեց:

—Ինչ կուզէ լինի, մենք պէտք է այդ կերակրից ուտենք
—գոռաց նա աչքերը փայլեցնելով,—երդուում եմ իմ իշխանական թագով, որ կամ վաղը ձեզ պիտի հիւրասիրեմ ձեր

ցանկացած կարկանդակով, կամ այդ թզուկի գլուխը պալատիս դարբասի զարդ պէտք է լինի: Կորիւր աչքիս առաջից, շուն: Քեզ նորից քսան ու չորս ժամ ժամանակ եմ տալիս:

Յուսահատութեամբ լցւած՝ թզուկը նորից գնաց իր սենեակը և սկսեց սազին դանգատել իր դառն վիճակի մասին: Մինչև օրս այդ տեսակ բոյսի անուն լսած չըկար:

—Դէհ լաւ. եթէ բանը այդ տեղն է հասել. ասաց Միմին, ես կարող եմ քո վշտի ճարը գտնել: Հայրս ինձ սովորեցրել է բոյսեր ճանաչել: Եթէ ուրիշ անգամ լինէր, գուցէ մահից շագատուէիր, բայց բաղդի բերմամբ հիմա ճիշտ լուսնի լրումն է, իսկ այդ խոտը ծաղկում է ուղիղ ամսի սկզբին: Բայց ասա ինձ, այստեղ արդեօք հինաւուրց շագանակի ծառեր կան:

—Օ՛, այո՛—պատասխանեց Քիթը թեթեւացած սրտով.— պալատից երկու հարիւր քայլ հեռու, լճի ափին, բուսած է շագանակենինների մի ամբողջ խումբ: Բայց ինչո՞ւ համար դուք անպատճառ շագանակենի էք ուզում:

—Նրա համար, որ այդ խոտը բուսնում է միայն հինաւուրց շագանակենինների ստորոտում, ասաց Միմին: — Սակայն, ինչ որ է, ուշանալ պէտք չէ: Դիտե՛ք որոնելու քեզ պէտքական խոտը: Վերցրո՛ւ ինձ գիրկդ և երբ որ պալատից դուրս գանք, կըղնես գետնին: Ես քեզ կօգնեմ որոնելու:

Այգպէս էլ արեց: Սաղի հետ գնացին պալատի դարբասների մօտ, բայց պահապանը հրացանն ուզղից և ասաց. «Իմ բարի Քիթ, բանդ վատ է. դու չես համարձակւի տանից դուրս գալ: Ինձ խստիւ արգելւած է քեզ դուրս թողնել:

—Բայց չէ՞ որ պարտե՛ղ գնալու իրաւունք ունիմ, վրայ բերեց թզուկը: Եղէք բարի, ինկերակիցներիցդ մէկին ուղարկեցէք պալատի վերակացւի մօտ և նրանից հարցրէք, կարո՞ղ եմ արդեօք գնալ սլարտե՛ղ խոտեր որոնելու:

Պահապանը տեղեկացաւ. թոյլտուութիւն ստացւեց: Պարտե՛ղը շրջապատւած էր բարձր պատերով, այնպէս որ՝ փախչել անհնարին էր: Երբ որ Թզուկ-Քիթը իր սաղի հետ դուրս ընկաւ բացօդեայ, զգուշութեամբ սազին դրեց գետին, ի՞նչ նա արագութեամբ վազեց դէպի լիճը, որի ափին բուսած է-

ին շագանակի ծառերը: Թզուկը ճնշւած սրտով հետեւում էր սագին: 25-ը որ նա էր իր վերջին յոյսը, միակ յոյսը: Եթէ Միմին չըզտնի այդ բոյսը՝ այն ժամանակ աւելի լաւ է վճռել ինքն իրան ձգել լիճը, քան թէ զլխատուել: Միմին ի գուր էր որոնում: Մէկ-մէկ անցաւ շագանակենինների միջով, կտուցով ամենամանր խոտերն անգամ տնտղեց, բայց ամեն ինչ անյաջող անցաւ: Ցաւելուց և երկիւղից մինչև անգամ լաց էր լինում, ինչու որ գիշերը վրայ էր հասնում, իսկ մթնոլթեան մէջ աւելի դժւար էր բան որոշել:

Յանկարծ թզուկի աչքը ընկաւ լճի միւս ափին բուսած ծառի վրայ և բացականչեց. «Այ, տես, այնտեղ, լճի հոռը, բուսած է մի աւելի հին շագանակենի: Դնանք, որոնենք, դուցէ հէնց այնտեղ էլ բուսած է իմ երջանկութիւնը»:

Սագը ճախրեց ու սլացաւ առաջ, իսկ թզուկը վազում էր նրա հակից որքան փոքրիկ ոտերում ոյժ կար: Զապանակենին մի շաք էր ձգել, նրա շուրջը այնքան մոլթն էր, որ համարեա՛, ոչինչ չէր կարելի նկատել: Սակայն յանկարծ սագը կանդ առաւ, ուրախութիւնից թափահարւեց, շտապով գլուխը կախ ձգեց մի խոտի վրայ, ինչ որ մի բան պոկեց և բերանն առած հալարաութեամբ բերեց թզուկին, որ ապշել էր:

—Ահա, ուզածդ խոտը: Այստեղ սրանից շատ-շատ կայ, այնպէս որ սրա պակասութիւնը չես քաշիլ:

Թզուկը մոտազբազ նայեց այդ բոյսին, որից մի տեսակ անուշ հոտ էր բուրում և որը տկամայ յիշեցնում էր իր կերպարանափոխութիւնը: Բոյսի ցօղունն ու տերեւները կանաչկապտաւոյն էին, իսկ նրանց միջից աչք շլացնելու չափ դեղեցկին էր տալիս կարմիր ծաղիկը, դեպին երիզներով:

—Փնոք Աստծու—բացականչեց նա վերջապէս.—ինչ երջանկութիւն: Դիտես, ինձ թւում է ախր, որ սա այն բոյսն է, որը սկիւռից ինձ կերպարանափոխեց թշուաթզուկի: Նախկին կերպարանքս ընդունելու մի փորձ չանենք, իսկոյն:

—Դեռ սպասիլ, —ասաց սագը. վերջբոլոր այս խոտից մի բուռ, գնանք քս սենեակը. այնտեղ կըվերցնես փողերդ և այն ամենը՝ ինչ որ հաւաքել ես և յետոյ կըփորձենք այդ խոտի զօրութիւնը:

Այդպէս էլ արին: Թղուկի սիրտը անհամբերութիւնից սաստիկ բարախում էր: Վերցնելով 50 թէ 60 ոսկի, որոնք հագիւ կարողացել էր տնտեսել, հաղուստները մի կապոցի մէջ դարսելուց յետոյ—ասաց.

—Վերջապէս, Աստծու օգնութեամբ, ազատուում եմ այս բեռից:

Ու քիթը խորը թաղելով խոտի վնջի մէջ սկսեց ազահաբար հոտ քաշել:

Կարծես ինչ որ բան ճաքճքեց, ձգեց ուսերից վեր. նա զգում էր, որ ուսերը դէպի դուրս են ցլուում, դուռը ուսերից վեր է բարձրանում. աչքերը թեքեց դէպի քիթը և նկատեց, որ նա քանի զնում աւելի և աւելի փոքրանում է. մէջքը և կուրծքը սկսեցին հաւասարւել, ոտքերը երկարացին:

Միմին զարմանքով դիտում էր այս բոլորը:

—Ա՛խ, որքան գեղեցիկ ես, որքան մեծ:—Բացականչեց նա.—փառք Աստծուն, այժմ վրադ ոչ մի բան չըմնաց, որ յիշեցնէր քո նախկին հրէշային կերպարանքը:

Յակոբը ուրախութիւնից ձեռները խաչեց և մի ջերմ աղօթք արտասանեց: Չընայելով իր անտահման ուրախութեանը, նա ամենեին չըմոռացաւ, թէ այդ բանում որքան պարտական է իր ազատարար Միմին: Ա՛խ, սիրտը անհամբեր կերպով մզում էր դէպի ծնողների մօտ, բայց երախտապիտութիւնը ընկճեց այդ ցանկութեանը և ասաց.

—Էլ ո՛ւմ, եթէ քեզ եմ պարտական իմ այս հրաշալի բըժըշկութիւնը: Եթէ դու չըլինէիր, ես երբէք չէի կարող գտնել այս բոյսը և յաւիտեան պէտք է մնայի թղուկ, կամ բոլորովին սպանւէի դահճի ձեռքով: Ես քեզ կըտանեմ հօրդ մօտ, նա՛ որ այնքան հմուտ է կախարչութեան մէջ, դուցէ կարողանայ քեզ էլ փրկել չարքերից:

Միմին ուրախութեան արտասուքներ թափելով ընդունեց այդ առաջարկը: Յակոբը յաջողութեամբ դուրս պրծաւ պալատից Միմի հետ միասին, որից յետոյ ճանապարհ ընկաւ դէպի ծովափ՝ Միմի հայրենիքը:

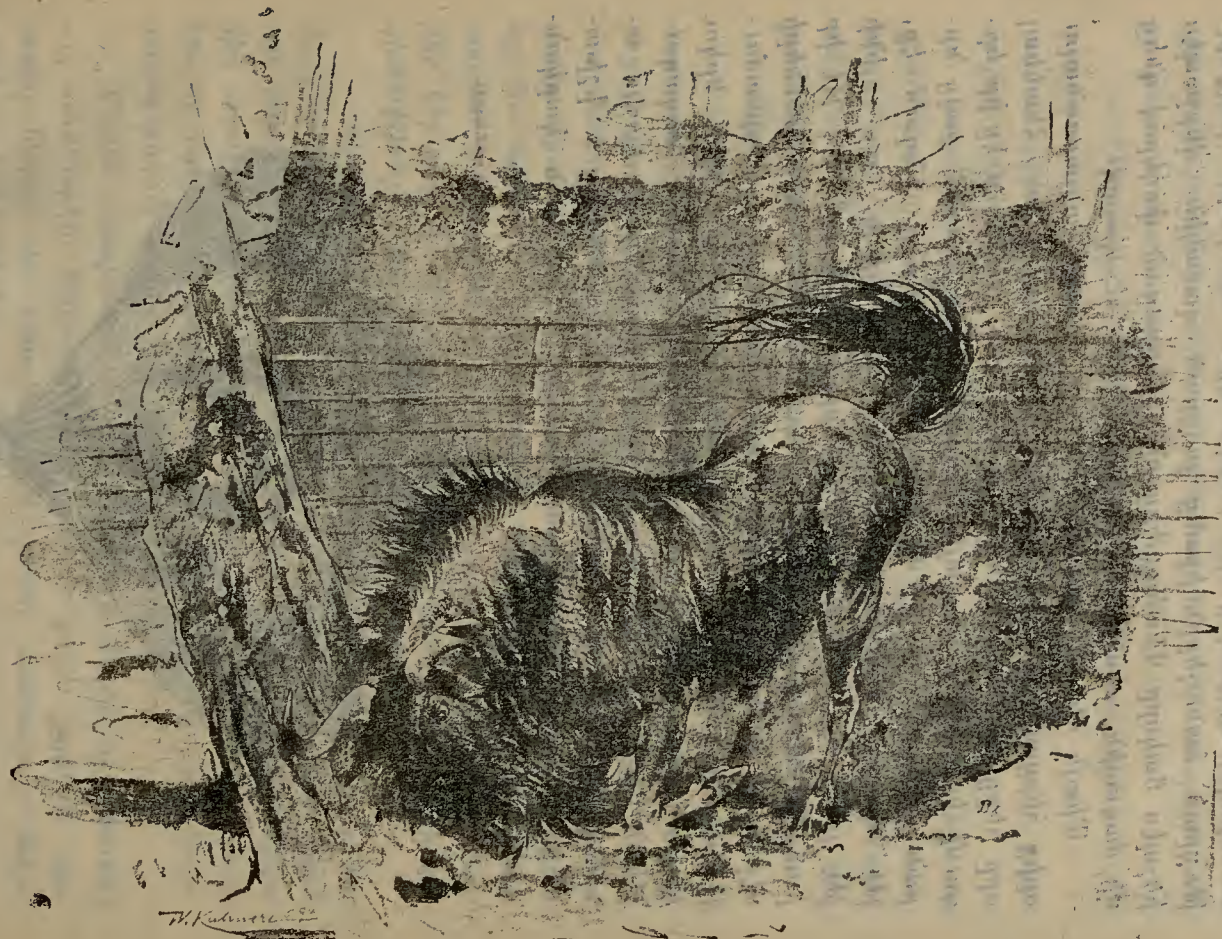
Մանրամասն չեմ նկարագրի, թէ նրանք ինչպէս կատարեցին իրանց ճանապարհորդութիւնը, թէ ինչպէս Վատերբո-

կը հանեց չարքերին իր աղջկայ միջից և Ֆակուրին մեծ ընծաներով բայ թողեց, թէ ինչպէս նրա ծնողները խելքերը թռցրած՝ ճանաչեցին իրանց կորցրած զաւակին, վերջապէս ինչպէս Ֆակուրը Վետերբուկից ընծայ ստացած փողերով գնեց մի մազազին, սկսեց ապրել գոհ և խաղ ու պարով:

Միայն մի բան կաւեղացնեմ, որ թղուկի անյայտանալու օրից հերցոգի պալատում մեծ իրարանցում ընկաւ: Հետեւեալ օրը հերցոգը կարկանդակը չըստանալով, կամենում էր իր երգումը կատարել, հրամայեց թղուկի գլուխը կտրել, բայց նրան չըկարողացան ոչ մի տեղ գտնել: Իշխանը պնդում էր, թէ հերցոգը դիտմամբ ծածուկ փախցրեց նրան, որ չըլինի թէ զրկւի իր ամենալաւ խոհարարից: Նախատում էր, թէ իր խօսքին հաստատ չըմնաց: Այս պոտճառով երկու իշխանների մէջ տեղի ունեցաւ մի երկարատե պատերազմ, որը պատմութեան մէջ յայտնի է «Խոտի պատերազմ» անունով: Երկու կողմն էլ իրար մեծ ջարդ տւին և վերջի վերջոյ խաղաղութեան դաշն կապեցին, որ ստացաւ «Կարկանդակի դաշն» անունը: Ի պատիւ խաղաղութեան, ամեն սահմանեց և իշխանի խոհարարը այդ օրը պատրաստեց «Գերիշխան կարկանդակ», որին մասնակցեց և հերցոգը:

Յիմ. Զաւաճեան

ԷԼԵՐԻՆ

Օրդ մութ, մռայլ եւ մշուշաշին.
Անձրեւ է գաշխ, ցեխն արեւանում,
Եւ ձիւն է յանկարծ յաջորդում բոկին,
Դառը ցեխը նրան իսկոյն կրանում.

Ճածկում է այժիցս... Անցնում են ժամեր
Եւ քունում եւ եւ մի ուրիշ պատկեր.
Երկինքը դարձեալ անարեւ, անպստ.
Իսկ գետնի վրայ /նիւշ ձիւնը փռած:

*

Այդ մշուշաշին, մռայլ օրաց պէս
Ցարսանց կոցիւ միշտ մութ է, անոյշ,
Եւ իմ քսիւծապաս արժում, իսկապէս,
Զէ փայլել չոդուն, յարաւել մի յոյս:

Օ, սիրս իմ, տկա՛ւ եւ մի՛ վհասիր,
Զէ՞ մառախլապաս օրերից յետոյ,
Դարուն է գաշխ, նորոգում երկիր
Պայծառ, կենսասու արեւի ներքոյ:

Սիմ Բարիսեանց

Ծ Ա Ղ Ի Կ Ն Ե Ր Ի Ք Ո Ւ Ն Ը

ննիկը ծիծեռնակների առաջին ճլվնոցի վրայ քնից զարթնեց ու դէպի այդին նայող պատուհանը բացաւ, որտեղից ծագիկների բարակ հոտը սենեակը մտաւ: Արեւի ուրախ ճառագայթը թռաւ պատուհանից Աննիկի թշերին ու դողեցող ցատկեց առատաղի պատերի վրայ: Մերձակայ թթի ծառից հետաքրքրւած աչքերով

Աննիկին նայում էր թռչնակը, երևի ուզում էր պատուհանի տակ յասմիկի թիփիկի վրայ տեղափոխուել, բայց աղջիկը նրան խանդարեց:

Այդին ու նրա բնակիչները նոյնպէս զարթնեցին ու ոսկի ճառագայթների լոյսի մէջ սկսան փալլել:

Աննիկը պատշգամբը ելաւ և այնտեղից ծողկանոցի միջով գնաց դէպի այդին:

Չընայելով որ դեռ շատ վաղ էր. Յովակիմը արդէն աճունների մօտ բանի էր:

— Այսպէս վաղ և դուք զարթնե՞լ էք արդէն, զարմացած բացականչեց ծերունին:

— Իսկ գո՞ւ:

— Ինձ համար ի՞նչ կայ. իմ տարիները այնպէս են, որ երկար հանգստանալ չեն սիրում. ձեր հասակում, ես այնպէս շուտ էի վեր կենում...:

— Ես կարծում եմ Յովհաննէսը այժմ միայն առաջին երազն է տեսնում, ընդմիջեց Աննիկը:

— Ի՛հ, մենակ Յովհաննէսն է, դեռ բոլոր բոյսերը չեն արթնացել:

—Միթէ՞ բոյսերն էլ են քնում:

—Քնում են:

—Երևի կատակ ես անում. բացականչեց ազջիկը: Միթէ՞ կարելի է, որ բոյսերը քնեն:

—Եթէ ցանկանում էք, կարող էք այդ բանին համոզուել, պատասխանեց լրջութեամբ ծերուկը ուղղելով գէպի ալդին բանջարանոցից բաժանող դաշտավայրը: Ահա նայեցէք աքոնիդի (ЛЮТИКЪ) վրայ, նա հէնց այս բույսին միայն սկսել է զարթնել, ուղղում է ցողունը, տերևները և բանում ծաղկաթերթերը, որոնց երեկոյն այնպէս խնամքով ծածկել էր:

—Ի՞նչու է նա երեկոյեան ծածկում, հարցրեց Աննիկը:

—Որպէսզի առէջքներն ու պտղատունը ցրտից պաշտպանէ:

—Ծաղիկները փակում են իրանց ծաղկաթերթերը, ինչպէս որ մենք գիշերները փակում ենք մեր ննջարանների պատուհանները. նկատեց Աննիկը:

—Քացի այդ, աքոնիդը մինչև ամռամ գուշակում է թէ ցերեկւայ մէջ եղանակը ինչպէս կրկնի. եթէ անձրև պիտի դայ, նա առաւօտեանից իր ծաղկաթերթերը չի բանում:

—Նա եղանակը գուշակում է ինչպէս հայրիկի օգաչափը. զարմանքով ասաց Աննիկը:

—Ղատ կարելի է աւելի ճիշտ քան օգաչափը:

—Ասել է ծաղիկները գիշերը մեղ պէս հանգստանում են:

—Հաւանական է, որ այն:

—Ինչպէս սիրելի են նրանք:

—Եւ հասկացող. աւելացրեց ծերունին:—Մի քանիսը իրանց տերևներից հովանի են շինում ծաղիկների վրայ, միւսները գիշերները մատաղ շիւերը իրանց երկու տերևների մէջն են առնում, իսկ արևի ծաղկուն պէս բանում:

—Ասա ինդրեմ, բոլոր ծաղիկները միաժամանակ են քնում ու միաժամանակ զարթնում:

—Ո՛չ. նրանց մէջ էլ ջանասէր ու ծոյլեր կան: Կան որ շուտ են զարթնում, կան որ ուշ:

—Ասել է, ծաղիկները իրանց ուղածին պէս կարող են շարժումներ անել. իսկ կարծում էի թէ միայն քամին է նրանց տատանողը:

— Դուք սխալել էք, սիրելիս տեսն՞ էք արդեօք արևածաղիկը:

— Ինչպէս չէ, երբ մենք Պետերբուրգից գալիս էինք, ճանապարհին ահագին դաշտեր տեսանք արևածաղիկ ցանած, նրանք ամուր, ուղիղ ցօղուն ունէին և մեծ կոյոր բաց դեղին ծաղիկներ:

— Հէնց դրանք են: Գիտէ՞ք ինչու այդ բոցսին արևածաղիկ անունն են տալիս: Որովհետև նա անդադար իր կոյոր ծաղիկը դարձնում է դէպի արևը: Ասենք թէ միայն արևածաղիկը չէ, կան և շատ ծաղիկներ, որոնք իրանց դիւնները առաւօտները դարձնում են դէպի ծագող, իսկ երեկոյները մայր մտնող արևը:

— Ի՞նչու են նրանք այդպէս անում, Հարցրեց Աննիկը:

— Նրա համար, որ արևը նրանց աճողութեան համար կարևոր է և ծաղիկները այդ բանը զգում են...

— Ի՞նչպէս. մինչևանգամ ծաղիկները զգո՞ւմ են. զարմացած Հարցրեց Աննիկը:

— Այո, զգում են օրիորդ. դնանք ինձ հետ ու կրտսնէք որ կատակ չեմ անում:

Լ. Կ. Մ. Շուկ.

ԵՐԿՈՒ ԲՈՒ Ք

Երկու կոյր քուեր մօս ծաւօքացան
Իրար հաւնեցին, բարեկամ դարձան.

Սիրով նիստ ու կաց,
Սեղան, առաս հաց
Մէկ մէկի մօտին առեն ժամ զսան:

Մի օր էլ քուերն իրար մօս եկան,
Կերան, խնեցին, մեծածէջ սկսան.

«Բարեկամ եղանք
Շնորհակալ դառնանք»

Դոյնեցին քուերն երկուսն միմեանցն:

Աղջկայ հաշրը աղջկանը օտիս
Քստստան աւերակ ու քստստան խրճիք
Նոյնպէս աւերում
Քստստանը եղած
Խոստացաւ որ չայ, մէջն էլ շատ չոփկ:

Հարսանիքն եղաւ եօթն օր եօթ գիշեր
Եւ մեր քուերը անցրին շաւ օրեր:

Օրեր անցկացան.

Երկու խնամի՛ք իրար երբ տեսանի՝

Այս անգամ լինի բռնեղ ակամ.

«Խոստումդ կատարիր, օտի՛ս խոստացար,

Կամ թե չես արի աղջիկդ յե՛ս տար».

Կանգնա՛ւ եր տղայի հայրն անողորմ
Հանկերով բողոք:

— «Երբայր, հոգիս, ազնիւ խնամի ցանկ,
Խոստումս՝ խոստում, ել ունե՛ս մի քան.

Մի սի՛ց հավերժի՛ր

Եւս մի՛ շտապիր.

Քանանի աւերակ եմ եւ խոստացե՛լ՝

Հարիւր քանանի տամ. ի՞նչ եւ գայրացե՛լ:

Այն անհոգ կեանքը, ի՛նչեք մսկալար

Որ ակնե՛լ է մեր աստուծո՛ւնք՝

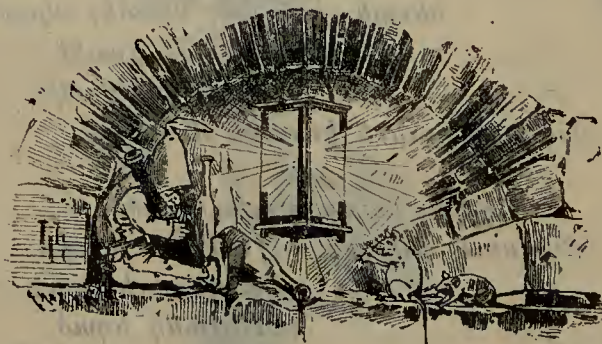
Եկե՛ն տեղ չի մնայ,

Խօսքիս հարստւ՛ւ.

Ամեն աւերակ փռնե՛ն է յիկեղու.

Քե՛զիդ կայ, զնա՛ւ»:

ՀԱՅՐ

ԱՍԱՐԳԱՂԴՈՆ ԹԱՂԱՆՈՐԸ

(Լ. Տօլստոյի)

իրեց Ասարգաղդոն թաղաւորը Լալիւեայ թաղաւորին, յաղթեց նրան, քանդեց նրա քաղաքները, կոտորեց մինչև վերջինը՝ նրա բոլոր զինուորներին, զերի տալաւ բոլոր Հպատակներին, իսկ իրան, Լալիւեային վանդակի մէջ փակեց:

Գիշերը իր անկողնու վրայ փուլած և Լալիւեայի մահաւան պատժի մասին մտածելիս, Ասարգաղդոնը լսեց մի շիշխոց: Նա աչքերը քացեց և տեսաւ իր մօտ երկար ալեգարդ մօլուքով մի ծերունի:

— Դու ուզում ես Լալիւեային մահու պատիժ տալ — Հարցրեց ծերունին:

— Այո՛, սակայն չըգիտեմ-ի՞նչպիսի պատիժ հնարեմ նրա համար:

— Բայց չէ՞ որ Լալիւեան իսկապէս դու ինքդ ես. ասաց ծերունին:

— Սուտ է, պատասխանեց թաղաւորը: — Ես-եւ եմ, իսկ Լալիւեան-Լալիւեան է:

— Ասարգաղդոն և Լալիւեայ միևնոյնն են, ասաց ծերունին: — Քեզ թւում է միայն, թէ դու Լալիւեան չես և թէ նա՛ դու չես:

Որպէս և ապացուցանում էր Ասարգաղդոն թաղաւորը, թէ նա Լալիւեան չէ, որին նա ինքը փակեց վանդակի մէջ, ծերունին շարունակում էր իր ասածը պնդել.

— Դու չես կարող նրա կեանքը ոչնչացնել, կրկնում էր նա:

Ոչխարիկն խուզում էն...

ԻՄՊԵՐԱՆ.—Հիւն տաւալ խոստովանել

— Իսկ 14,000 իմ տանջած և սպանած զինուորները: Ես դեռ կենդանի եմ. իսկ նրանք չըկան, ուրիմն ես կարող եմ ուրիշների կիանքը սչնչացնել:

— Ինչո՞ւ ես դու կարծում, թե նրանք մեռած են:

— Որովհետեւ ես նրանց այլ ևս չեմ տեսնում-սպառազանքում է թաղաւորը:

— Այդ ևս քեզ թւում է միայն, և դու ինքդ քեզ էիր տանջում ու չարչարում և ոչ թե նրանց:

Թաղաւորը տարակուսանքի մէջ է և ծերունին իր խօսքերը բացատրելու համար առաջարկում է նրան շորերը հանել և ջրով լցած շատրւանի մէջ մտնել. այնուհետեւ սափորը լցնում է ջրով, հրամայում է նրան ջրի մէջ ընկղմել, հէնց որ նա սկսէ նրա գլխին սափորից ջուր ածել:

Եւ ահա Ատարգադգոնը, ջրի մէջ ընկնելիս, իրան բոլորովին մի ալ մարդ է զգում, և ուրիշ ոչ ոք, բայց թե Լալիւան: Այդ բուսէին նա զգում է Լալիւիայի բոլոր թշւառութիւնները և տանջանքները, որոնց մեղաւորն ինքն էր: Աէրքերով ծածկւած, սովից թալկաղած նրան վանդակի մէջ են դնում. նա տեսնում է, Ատարգադգոնին դերի տարած, իր հպատակների չարչարանքները, տեսնում է իր զեղեցիկուհի կնոջը, որ Ատարգադգոնին դուր էր եկել, ստորացրած... Նրա աչքի առաջ կատարւում են իր մերձաւորների տանջանքը և մահու պատիժը: Աերջապէս նրան իրան էլ տանում են սպանելու... Նա տեսնում է արիւնծուտած ցիցը: Նրա չարչարանքները անհնար է պատմել, չընայելով իր գուռգութեանը, նա աղաչում է խնայել իր բան... Սակայն դահիճները բռնում են արդէն նրա տանջւած մարմինը...

— Սակայն չէ որ ես Լալիւեան չեմ, այլ Ատարգադգոնն եմ, անցնում է նրա մտքով—այս երևի երազ է: Եւ նա ուժգնապէս աշխատում է արթնանալ:

— Դու, և՛ Լալիւեան ես և՛ Ատարգադգոնը—լսում է նա մէկի ձայնը, երբ սկսում են նրան տատիկ տանջել: Նա ճշում, շատրւանից դուրս է փախչում և տեսնում է, թե ինչպէս ծերունին լցնում է սափորից նրա գլխին վերջին կաթիլները:

— Հիմա դու հասկացա՞ր—ասում է ծերունին, թե Լալիւեան ուրիշ ոչ ոք չէ, բայց թե դու ինքդ և քո սպանած զինուորներն էլ

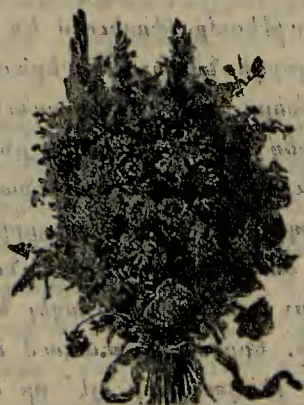
դու ինքդ ես... և ոչ միայն զինւորները, այլ և գաղանները, որոնց դու որսում ես: Ես քանդեցի քո անքերից ստույգեան կապը: Ուրիշներին չարիքի ենթարկելով, դու քեզ ես չարիք պատճառում: Ամէնուրեք և ամէն ինչի մէջ մի ընդհանուր կեանք է տիրում: Եւ քո մէջ այդ կեանքի միայն մի մասը կայ և միայն քո մասնաւոր կեանքդ դու կարող ես բարւոքել կամ ապականել... Բարեւոքել, եթէ քո կեանքը ուրիշների կեանքից ջոկող սահմանը ոչնչացնես և եթէ ուրիշ արարածներին քո տեղը բնգունես և նրանց սիրես: Ուրիշների կեանքը դու չես կարող ոչնչացնել: Նա միայն կորչում է քո տեսութիւնից... կեանքը ժամանակից և տարածութիւնից դուրս է: Կեանքը միայն մի վայրկեան է, կեանքը հաղարատի տարիների շղթայ է: Ինչպէս քո կեանքը, նոյնպէս բոլոր տեսանելի և աննրկայթ արարածների կեանքը—*միևնուրու կեանք է...* միւս մնացածը ցնորք է և ստույգիւն:

Պերունին անհետացաւ, իսկ միւս առաւօտեան Ասարգաղոսն թագաւորը արձակեց Լայիլիային և նրա բոլոր հպատակներին:

Երէք օր չետոյ, նա յանձնեց սրգուն իր գայիսօնը, իսկ ինքը հեռացաւ անապատ՝ անցկացածի վրայ մտածելու համար: Եւ ոկոնց Ասարգաղոսն թագաւորը շրջել քաղաքից քաղաք, գիւղից գիւղ և քարոյքել, թէ կայ միայն մի բնդհանուր կեանք և թէ ուրիշին չարիքի ենթարկելիս, դու քեզ ես չարիք պատճառում:

(Համառոտաձ)

Ծեռուկ:

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԿԵԱՆՔԻՑ

III

Թուշունների գաղթը

Աշուն է: Քամին համարձակօրէն փչում է ամեն կողմից և յանդուդն կերպով պոկում է բնութիւնից նրա վերջին զարդը — դեղնած տերևները: Վեր բարձրանալով և պտույտներ անելով օդի

մէջ՝ նրանք խոնարհութեամբ թափւում են դետնի: Վրայ և փռւում են դեղին, խշխշան գորգի նման: Չեն երևում ալլևս իրարանցած բղէզներն ու մօղուկները, ամենքը թագնել են իրանց բնիկների մէջ և քնել են աչնտեղ երկաթ ու խորը քնով, մինչև որ զարնան ջերմ արեգակը իր գուրգուրանքով կարթնացնէ նրանց: Տեղ-տեղ միայն անտառում կը պատահէք որևէ փոքրիկ զազանի, որը, երևի, նոյնպէս մտածում է ձմեռւայ ցրտից թաղնւելու խորը քնի մէջ:

Իսկ թաչունները: Նրանք էլ քչացել են. ոստոստում են միայն ծառերն ու աղաւանները. երբեմն պատահում են և ուրիշ թաչուններ: Բայց օ՛ւր են մնացած թաչունները, չէ՛ որ ամառը նրանք այնքան շատ էին և բազմատեսակ — մեծ ու փոքր, երզող և ոչ-երզող: Դուրս է գալիս, որ այդ բոլոր թաչունները ամառը մեզ մօտ հիւր

են լինում, իսկ աշնանը նրանք թռչում, վերագառնում են տաք երկիրները, մեզանից տասնեակ հազարաւոր վերստ հեռու:

Ամեն տարի, դարնան առաջին օրերին, հարաւային տաք երկրներին մեզ մօտ են գալիս թռչունների երամներ, քաղաքներ, իսկ աշնանը վերադառնում են: Նրանցից ոմանց զաղթը սկսում է օդատուփից, միւսները աւելի ուշ են զաղթում, իսկ հոկտեմբերին արդէն վերջին փետրաւոր հիւրերն են թողնում մեր երկիրը:

Հրէն, նայեցէք, երկնքի վրայով շարժւում է ու մտնիկ կէտերից բաղկացած մի շղթայ. եթէ հեռադիտակով նայելու լինինք, կրտսնենք, որ այդ կէտերը թռչուններ են. նրանք շատ շատ են և թռչում են մէկը միւսի ետեւից, այդ պատճառով էլ մեզ թւում է, թէ նրանք երկար ու շարժուն շղթայ են.— դրանք երևի վայրի սագեր են կամ բադեր, բայց աւելի հաւանական է, որ կռունկներ լինեն: Լսո՞ւմ էք, մեր թականջին թույլ կերպով հասնում է նրանց կռռոցը.— այդպէս նրանք հրաժեշտ են տալիս իրանց հայրենիքին, չէ՞ որ նրանք բոլորը մեր երկրում են ծուխս նստում, ձագեր հանում և մեծացնում:

Ի՞նչն է հարկադրում թռչուններին թողնել, հեռանալ իրանց հայրենիքից և բազմ ուրոնել օտար երկրներում:— Ամենից առաջ կերակրի պակասութիւնը: Ամառը մեզ մօտ կերակուրը տաւատ է լինում. բազմաթիւ միջատներ, մրգեր, տերեւներ, փոքրիկ կենդանիներ— այդ բոլորը ուտում են թռչունները. ձմեռայն մօտ այդ բոլոր բնական պաշարները սպառւում են, և թռչունները մնում են առանց կերակրի: Արայ հասնող ցրտերը ստիպում են թռչուններին շուտով հեռանալ դէպի հարաւային տաք երկիրները, ուր ձորից կրգտնեն իրանց համար թէ՛ թարմ բուսականութիւն և թէ՛ բազմաթիւ միջատներ:

Հիմա հարց է ծագում, ի՞նչի արդեօք, թռչունները բոլոր տարին չեն մնում բարեբեր հարաւում և հէնց որ բնութիւնը արթնանում է մեր կողմերում՝ թռչում են մեզ մօտ: Առաջինը՝ հարաւային երկրները շատ հարուստ են բազմատեսակ կենդանիներով և թռչուններով և այդ պատճառով նրանց մէջ գոյութեան կռիւ է տեղի ունենում շարունակ և աւելի զօրեղ՝ քան մեզանում: Այդ պատճառով հէնց որ մեզ մօտ բացւում է գարունը, ով թռչելու հնարաւորութիւն ունի, թռչում գալիս է մեզ մօտ, որովհետեւ նր-

րանք այստեղ քիչ թշնամիներ ունեն և ամառ ժամանակ կիրա-
կրելու միջոց շատ կայ մեղանում: Այստեղ նրանք բներ են շինում
իրանց համար և ճտեր են հանում տեղի անվտանգ՝ քան հարա-
ւում: Այդ թուշուհների ծննդավայրը ուրեմն մեր և Հիւսիսում գրտ-
նեղ ուրիշ երկրներն են: Յայտնի է, որ թուշուհները շատ են
կապում իրանց ծննդավայրի հետ և միշտ ձգտում են, ինչ որ էլ
լինի, բոյն շինելու միւսնոյն տեղը:

Այսպէս, օրինակ, մի սապսակ (թուշուհ) 1736 թւից սկսած
մինչև 1855 թւականը շարունակ բուն էր շինում Աւասակտում
(Ֆինլանդիայում), մի և նոյն ժառի վրայ: Մի ուրիշ տեսակ թու-
շուհ բուն էր շինում Օքսբրիշում 1785-ից մինչև 1875 թ., մի
կաւէ ամանում, որը պատճառ էր ծառի վրայ:

Սակայն ի՞նչի հետև գնանք. մեր արադիւներն ու ծիծեռնակ-
ները մի թէ նոյնը չեն անում: Արադիւները միշտ թուշում դալիս են
մեր այն կամ այն գիւղում շինած՝ իրանց բունը նորոգում և նրա-
նում ձու ածում, ձագեր հանում: Եթէ նոյն իսկ նրանց բոյնը
քանդած լինին, որ հազիւ է պատահում, նա դարձեալ նոյն տեղը
բոյն կըշինէ:

Աւրեմն կերակրի հարցի հետ հայրենիքի, ծննդավայրի սէրն էլ
է ստիպում նրանց թուշել գալ դէպի մեր կողմերը:

Բայց ինչպէս են դառնում նրանք ճանապարհը: Դատ դիտնա-
կաններ այդ հարցի վերաբերմամբ գանադան ենթադրութիւններ են
անում: Օրինակ՝ Պայմէնը ենթադրում է, թէ երամներին առաջ-
նորդում են ծեր թուշուհները, որոնք առաջուց ծանօթ են լինում
ճանապարհին: Աւրեմն այդ դիտնականը գլխաւոր պարճաւոր Իոն-
ճառութիւնն է համարում: Բայց դա միակ պատճառը չէ. շատ
տեսակ թուշուհների ծերերն ու երիտասարդները առանձին առանձին
խմբերով են թուշում, կան և այնպիսի տեսակներ, որ մէկ-մէկ են
թուշում: Աւրիշ դիտնականներ ենթադրում են, թէ թուշուհներին
յատուկ է ճանապարհը գտնելու բնական ընդունակութիւն (բնազդ),
այսինքն կենդանիների ու վայրերի մարդկանց նման՝ թուշուհները
անձանօթ տեղերում կարող են գտնել իրանց հարկաւոր ճանապարհը:
Եթէ այդ ընդունակութեան վրայ աւելացնենք նաև թուշուհների
գարմանայի իշողութիւնը տեղերի վերաբերմամբ, շատ սուր տեսո-
ղութիւնը, թուիչքի բարձրութիւնը (մինչև 15,000 ոտաչափ բար-

ձրը ծովի մակերևույթից), օրտեղից բացւում է նրանց աչքերի առաջ շատ լայն տարածութիւն. վերջապէս. թախչի սրնթացութիւնը, այն ժամանակ հասկանալի կըլինի, թէ թռչունների համար այնքան էլ դժւար չէ կատարել նոյն իսկ այնպիսի հսկայական ճանապարհորդութիւններ հիւսիսային Եւրոպայից մինչև Աֆրիկա:

Թռչունների արող թռչելու մասին կարող է գաղափար տալ Ֆրանսիական թռչաւոր Հէնրիխ IV-ի մի բազէն, որ Փօնտէնէլօնից մինչև Մալտա կղզին (Միջերկրական ծովում)—2000 վերտաից աւելի—թռել էր մի օրում:

Պրօֆեսոր Պալմէնը ապացուցանում է, որ թռչունները գաղթելու ժամանակ միշտ թռչում են որոշ ճանապարհներով, որոնց մեծ մասը անցնում է ծովափնեայ տեղերով և մեծ գետերի ուղղութեամբ: Այդ գիտնականը նոյն իսկ թռչունների գաղթելու մշտական ճանապարհների քարտէզ է կազմել: Հետաքրքրական է այն հանգամանքը, որ թռչունները Միջերկրական ծովը կարում անցնում են ոչ ամենանեղ տեղում:

Ջատ թռչունների մեղ մօտ վերադառնալու ժամանակը կախած է օդի և եղանակի ջերմութիւնից. սակայն շատերն էլ ամեն տարի վերադառնում են համարեա միևնույն օրը և եթէ գետ ցուրտ է լինում, աւելի շուտ մեռնում են ցրտից կամ կերակրի պակասութիւնից՝ քան կրկին վերադառնում են հարաւ: Զուր չէ ասում մեր ժողովուրդը — «մարտի իննին—լազլազը (արապիլը)՝ բնին»:

Որձակները (արուները) աւելի շուտ են տեղ հասնում քան մարիները, օրովհետև նրանք աւելի ուժեղ և ամրակազմ լինելով՝ ճանապարհը աւելի շուտ են անցնում: Որքան թռչունի թևերը երկար լինեն, այնքան նրա թռչելու տարածութիւնը (ճանապարհը ամարանոց-ծննդավայրից մինչև ձմերանոցը) մեծ է լինում, և որքան հեռու հիւսիսում է նա ամառը իր համար բոյն շինում, այնքան աւելի դէպի հարաւ է թռչում և այնտեղ ձմերում:

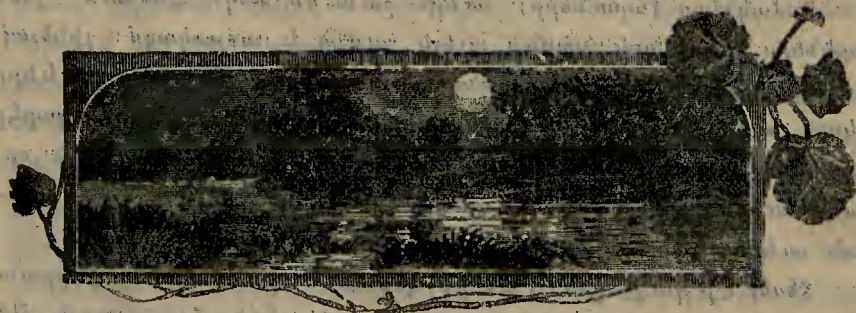
Տեսել էք դուք երբևէ, թէ ինչպէս են թռչունները սկսում իրանց հեռաւոր ճանապարհորդութիւնը: Ոմանք նրանցից հաւաքում, մեծ խմբեր են կազմում. օրինակ՝ վայրի սագերը հաւաքում են և կարծես ինչ որ բանի մասին խորհրդակցում են իրանց թռչնափն բարբառով. ապա ամբողջ երամով յանկարծ բարձրանում են օդի մէջ գէպի վեր և սկսում են թռչել հարաւային ուղղութեամբ:

Միտները, ինչպէս օրինակ լորերը, այնքան քաջ են, որ մե-
նակ են փխտում թռչել, բայց ճանապարհին նրանց հետ միաժուռ
են ուրիշները և այդպիսով կազմում են լորերի երամներ: Ծովով
անցներու ժամանակ այդ թռչունները շատ անգամ թռնելով իջնում
են ջրի վրայ, որ մի փոքր հանդստանան: Իսկ փոթորկի ժամանակ
լորերը անդգալ կերպով թափթփում են պատահած նաւերի տախ-
տակամածների վրայ:

Իրէմը Աֆրիկայում տեսել է լորերի վերադարձը այդ աշխար-
համասը: Սկզբից նա նկատում է ամպի նման ծովի վրայով թռչող
ինչ որ թռչունների: Ահա նրանք մօտեցան ափին և թափուցին
դետնի վրայ, հէնց ջրի մօտ: Մի քանի րոպէ նրանք ընկած են
ընդարմացած: Վերջապէս, նրանցից մէկը ոտքի է կանգնում և
արագութեամբ վազում է. նրա օրինակին շուտով հետևում են ա-
մենքը և մի ակնթարթում ցրւում, թաղնում են մերձակալ թփե-
րի մէջ:

Ուրեմն ճանապարհ դնելով մեր ամարային հիւրերին և երգ-
չուհիներին սպառնք նրանց դարձանային վերադարձին: Սշխատենք
ինքներու գիտել նրանց այդ վերադարձը. դա շատ հետաքրքրական
երևոյթ է բնութեան կեանքում:

Ձ. Տ. Ղ.

Չ Ի Ա Ր Ճ Ա Լ Ի Ք

Հ ա ճ ե յ ո լ կ ե ռ

Առաջ. Գ. Բարսիսանցի:

Դուրսը ցարս է, սառնամանիք,
Ամեն ինչ լուռ, սիրամած.
Սպիսակ հագած տուն ու տանիք,
Երկինքը միշտ անպամած:

Միայն մեկը, պարզ ու յիմեղ,
Բիւրեղի պէս փայլելով,
Բունդ չգրած ամենայն սեղ
Գեւակ է անցնում խնդարով:

Բայց ա՛խ, կըգայ յիմաղ գարուն,
Վարդ ու սոսանկ կըփռեն:
Երկինքը պարզ, գեւ ու սոռն
Խոխոջարով կընոսեն:

Միայն մեկը, վերք չիշած,
Ամբողջ մարմնով կարսաւի,
Եւ իր քնից, մշտահարած,
Անգութ կերպով կարսաւի...

ԻՍՊԱՆԻԱ. — Հին ստորո յուղարկաւորութիւնը միջին դարերում:

Ս. Ս. Ս.

(Բնագիտական)

Տասր տարի է ես հանելուկ չեմ գրել,
 Իմ սիրելի մանուկներին զարնացրել,
 Այս անգամին հետաքրքիր հարց կրում,
 Յոյս ունեմ որ պատասխանը շուտ մտնեմ:

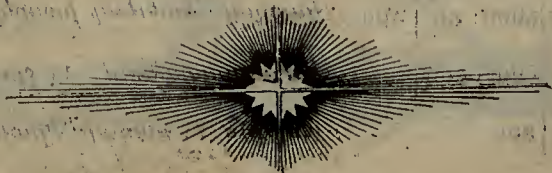
Մի լաւ խումբ կար մեր հարեան ուղարկում,
 Աստուծոյց մինչ երեկոյ կկացնում,
 Տեսակ տեսակ երգեր էր որ յօրինում,
 Լսողների խելքն ու միտքը միշտ տանում:

Զրգիտեմ մի օր ինչ անցաւ, պատահեց,
 Ողջ դասատուն, թէ մի՞ծ, փոքրիկ խիստ պատուեց,
 Ո՛չ թէ մի օր կամ շարաւթներ գլխովին,
 Ամիսը քիչ է, ասեմ ես քեզ, սակ տարին:

Բայց արի տես, խումբը կրեց պատիժը,
 Մարդու բան չէր, այդ կարծող էր միայն իժը,
 Չուկր տանել, այո՛ ծճը դիմադրել
 Եւ ամէնքին քերանք բաց զարմացնել:

Ի՛նչ էր կարծում, պատիժն ինչ էր, մանուկներ,
 (Ո՛նց դիմացան, Տէր իմ Աստած, հրաշք բան էր),
 Պիտ՝ անտրտունը, առանց կողքի պառկելուն՝
 Ոտքի փայ կանգնած մնային միշտ զարթուն:

Այդ յամադին ո՛վ է ձեզանից տեսել,
 Երբեմնիցէ լսել կամ թէ կարդացել.
 Ով իմացաւ թող բարձրացնէ մատները,
 Ե՛րբ, եթէ ոչ ձեզ կողարկեմ կարցերը:

Առաջ. Փառէի:

Ա՛ի բառ ունեմ երեք վանկով
 Ամեն վանկը զօրեղ շեշտով:
 Այդ վանկերից ստաջինը,
 Դորս հետ էլ այն վերջինը
 Բաղկացած են երեք տառից,
 Իսկ միջինը երկու տառից:
 Անջին վանկը թէ որ ստնես,
 Ուշի ուշով նորան նայես,—
 Նա ցոյց կրտայ քեզ այն զործը,
 Որով կապրի հողագործը:
 Երկրորդ վանկը որ վերցրնես
 Եւ անանձին նըշանակես,—
 Նա ցոյց կրտայ քեզ այն թիւը,
 (Եթէ ճիշտ է քո հաշիւը),
 Որ ստացաւ մեր Փրկիչը,
 Երբ որ խեղտեց իր մատնիչը:
 Երրորդ վանկը ինքը մենակ,
 Գլխաւորին, մեծին է անկ:
 Իսկ թէ երեք վանկը միացնես,
 Իրանց տեղում իրար կապես,—
 Կըստանաս դու մի շաւ անուն,
 Որ յատուկ է ազնիւ մարդուն:
 —Իսկ թէ որ այդ երեք վանկից
 Երկրորդը միայն հանես միջից.
 Այն ժամանակ ուստայ Պարոյ
 Պատանունը կըստանաս դու:

Առաջ. Ախպերի:

			1		
	400	6	7000		
1	20	5000	60	400	
	30	20	200		
		800			

Քառակուսներում՝ զրաժ թւանշանները
 պարճնել տառերի, ստացած տառերը
 պատառել այնպէս, որ կարողանանք
 կարդալ հետեւեալ խօսքերը: Քաղաք Տաճ-
 կահայաստանում 1) ջրային հաղորդակ-
 ցութիւն 2) քաղաք Փրանսիայում 3) կղզի
 Հանայ ծովակում 4):

Աղբիւրի № 11-ի մէջ Զարուհու առաջարկութիւնը վճռել են՝
 1) ԹիՖ. առևտր. դպրոցի աշակերտ Ներսէս Զալարեանը (գեղատ. 8-ին), 2) Բագրից՝ Օր. Մարիամ Բոչարեանը (գեղատ. 10-ին), 3) Փոբուց՝ Մելիք Ա. Բուրքեանը (գեղատ. 10-ին), 4) Սամառայից՝ «Ախպէր» (գեղատ. 10-ին), 5) Թիֆլիսից՝ Օր. Հովմբէր, գերմանուհի, ուսուցչուհի (գեղատ. 11-ին), 6) Գումնակից՝ Ս. Նուսէի դպր. IV դասար. աշակերտուհի Օր. Հայկանուշ Կ. Յովսէփեանը (գեղատ. 12-ին), 7) Արմաւիրից՝ Երկզառ. դպր. աշակերտ Մակար Սարգսեան (գեղատ. 12-ին), 8) Բիբի-Հեյբաթից՝ Արտաշէս Մովսէսեանը (գեղատ. 13-ին), 9) Թիֆլիսից՝ Մուշէղ (գեղատ. 12), 10) Ասխաբադից՝ Սիրանոյշ Արտովսեանը, 13. տարեկան, (գեղատ. 17-ին) 11) ԹիՖ. III դիմնագ. աշակերտուհի Օր. Թագուհի Դովլաթեան: Սրանք բոլորն էլ վճռել են ազիւ. այն է բժեկի մօտ այցելելու 1 օրը և 15 փոխարինող և 24 բանուոր:

$$1 \times 4 \text{ ր.} = 4 \text{ ր.}$$

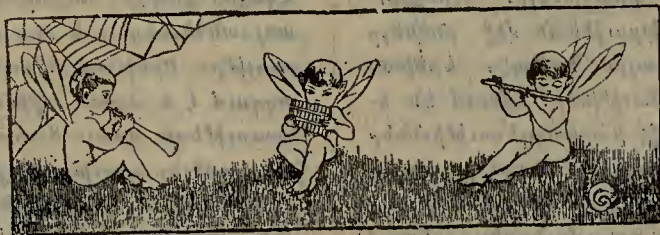
$$15 \times 2 \text{ ր.} = 30 \text{ ր.}$$

$$24 \times 25 \text{ ր.} = 6 \text{ ր. գումար 40 բուրի և 40 հոգի:$$

Առաջին վնասողին՝ Թիֆ. առևտր. դպրոցի աշակերտ Ներսէս Զալարեան, դիկտեմք. 27-ին ուղարկեց մեքանակը՝ 100 պոստ-կարտի համար դիկտադենտական ռճով կապուած մի սրտով:

Մէլիքի առջարկ. հանելուկի բացատրութիւնը Աւանագդ. Արամ, Արա, Բագ, Բաղբու, Բագ, Բու, Աղ:

Առաջիկայ տարւանից Աղբիւրի մէջ միտ կրտսպագրին հանելուկներ, առաջարկներ—մեքանակաբաշխութիւններով:

Այլ եւ այլ

Երեւանների ցրտյնութիւնը

Հալլէսում, գիտնական ժողովում, որի նպատակն էր իմաստասիրել երեւանների ընտանեկանութիւնը, ծանօթանալ նրա բնույթ հոգեկան որակ-
նութիւնների հետ, պրոֆէսոր Օ. պենհէյը հետաքրքիր մի գեղու-
ցում կարգաց երեւաններէ շրջանու-
թեան մասին. «Շրջանութեան նը-
շանները, առաջ պրոֆէսորը, մենք
տեսնում ենք երեւանների մէջ նրանց
ծննդեան առաջին իսկ օրերում:
Մենք տեսնու- արդէն նկատում
ենք թմբութիւն և անտարբերու-
թիւն. Շրջանութեան այդ բնորոշ
նշանները, որոնք արտայայտում
են շատ սուր կերպով և շրջադա-
տողների աչքին են բնկնում: Յե-
տաշրջութեան (բեռնեցիայի) տե-
տութիւնը նոյնպէս շատ երկար է:
Չափից առաւել արագ տպաւորու-
թիւնների փափախելը, աւրախու-
թիւնից տխրութեան մէջ ընկնելը
ցոյց են տալիս նոյնպէս երեւա-
նների շրջանութիւնը: Լինում են և
բնիկայց մէջ հնազանդութիւններ
գէպի արտաքին տպաւորութիւն-
ները: Սովորաբար երեւաններին ու-
րախայնող գրգռմունքները սկսում
են արթնացնել նրա մէջ ստատիկ

տիրութիւն: Սակայն դժեպ է ստի-
ման զնել, թէ որ տեղ է սկսում
առողջ դրութիւնը և հիւանդաու-
թիւնը: Այստեղ մեծ դեր է խա-
ղում երեւանների առանձնայատ-
կութիւնները: Հարկաւոր է ուշա-
դրութիւն դարձնել շրայնտ երե-
ւանների կրած երկիւղի վրայ:
«Չեկուցիչը առաջ է բերում, իր
մտանաւոր պարաբերայից վեր տ-
նած գէպերի մի շարք: Չդայնատ
երեւանների քնի պահասութիւնը
շատ յաճախ պատահող երեւոյթ է:
Բացի այդ, աչքի են բնկնում անհան-
գիստ քունը, ծանր երազները, մրդ-
ձաւանջը (հոշմար): Օպէնհէյմիլ
մի փոքրիկ հիւանդը չէր թոյլ
տալիս մօրը տնից դուրս գնալ:
Մօր հեռանալուց յետոյ, երեւան
բնկնում էր մի երկիւղի մէջ, որ ո-
չինչով հնար չբկար հեռացնել:
Չդային կազմը տմբացնելուց յե-
տոյ անհետացաւ և այդ տիուր ե-
րեւոյթը: Երեւայի շրայնութիւնը
աղղում է և նրա արիւնի շրջա-
նաւորութեան վրայ: Յաճախ կրկնը-
նող արբիւնը զլուխը տալը, երեսի
գոյնը փափուելը, ցոյց են տալիս
մեզ, որ երեւայի արբիւնի շրջանա-
ւորութիւնը գեղավարող Չդերը տ-

ևողջ չեն: Յնձախ պատահում է նոյնպէս նկատել ուշաթափութիւն: Մի ազգիի ուշաթափ էր լինում ձեռքը սառը ջրի դիպչելուց: Ուսման մէջ նկատում է, որ սուսմնարան գրողայութիւնը երեխայի սիրտը ետ է գալիս: Զիւսպատուը, զիւսի մէջ աղմուկ, զգալը սովորական երեայթներէ հնմեր երեխաներէ մէջ: Ճես կարծում հմ, բաւականաւոր համոզեցի ձեզ, վերջացրեց պրօֆէսորը, թէ սրբան վաղ է սկսում երեխաների ջղայնութիւնը, և թէ սրբան բաղմաթիւ երեայթներ և ձեւեր ունի նա: Թփշկը այդ երեայթներով պիտի դառնէ երեխայի ջղայնութեան մտորին: Սակայն չբաւար է մտանալ, որ այստեղ յիշած տկարութիւնները շատ անգամ կարող են առաջացած լինել և ալ հիւանդութիւններից: Ամէն մի այդպիսի դէպքում բժշկի խորհուրդը անհրաժեշտ է: Մեղանից է կախած չը թոյլ տալ, որ հիւանդութեան բուկըրի երեայթները աստիճանաւ և ծանր, պարզ ձևակերպւած հիւանդութիւն դառնան:

Փորձեք բարակացալ շինուկի վրայ

Պրօֆէսոր Մօրալիանօն հռոմում գեկուցում արեց իր բարակացալի հետ մարտոնյալ փորձերի մասին: Ծովախոզերի հեա ունեցած երկար փորձերից յետոյ, նրան յաջողեցաւ վարակումից ապաւտած ծովախոզերից ստացւած սինուկը ներարկել մի քանի երեխաների: Յետոյ մի քանի ժամանակից այդ երեխաներին վարակումից ազատեալով, նա այդ երեխաներին պատահաւորաւ

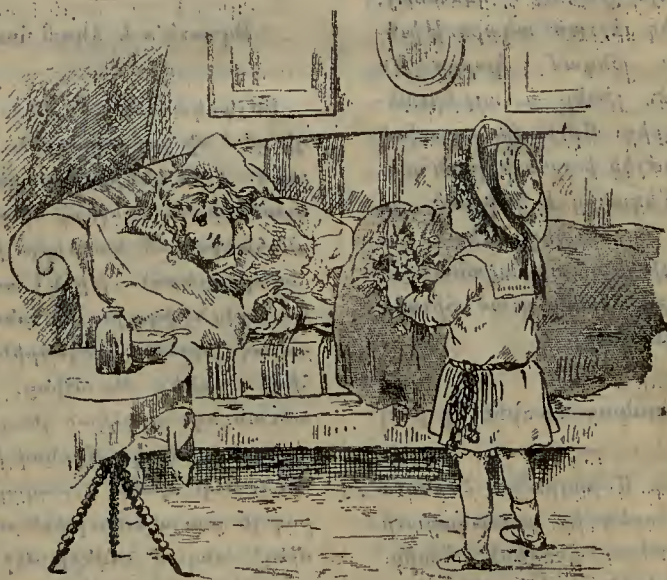
բախացալ մարդեր հեղուկը: Այդ օրակումը միմիայն տեղական տանջառ կրգումներ պատճառեց, որին հետեւեցաւ մի թեթիւ ջնքի և ոչ մի վնասակար հետեանք տառջ շրերերց: Միաժամանակ բարակացալի հեղուկի օրակումն կտառքառ էր մեծ չափով վարակումից ազատած ծովախոզերին, պատահաւոր շրպատճառեց ոչ մի վնասակար հետեանք, կենդանիները նրան շատ հեշա տարան, այն ինչ այդպիսի օրակումները ուսանց վարակածից ազատւած ծովախոզերի վրայ, պատճառում էր արագապէս վերականգնել և մահ:

Սգսաւէ՛՛ս է ձկան նաւորը

Բժշկականութեան մէջ այդ դեղի դէմ մի նոր շարժումն է նկատւում: Բժշկներից շատերը այն կարծիքի են եկել, որ մինչև այժմ բնդհանրացած կարծիքը, թէ ձկան ճարպը մեծ օգնութիւն է տալիս սակաւարին, խրացաւտ, անգլիական ցաւով հիւանդացողներին, ոչ մի հիմք չունի: Առաջինը, այսպէս տեսանալով, բրաձկան լիարդի ճարպը այն քանակութիւնով է ստացւում, որ միայն ներտալին կարող չէ բաւականութիւն տալ, և թէ մինչև անգամ ծովերի մէջ գտնուող բոլոր բրաձկերը որոշէին իրանց լիարդերը դո՛ւր բերել մեր առողջութեան համար: Յետոյ սնչով դեռ չէ ստուգւած, որ այդ դժբարամարս իւղանիւթը որքան և իցէ օգտակար լինի, բացի այդ դեղատներից մեր ստացած ձկան ճարպը առանց բացառութեան կեղ-

ծած նիւթեր են: Հացի գրագ քր-
ւած թարմ և մաքուր կարգի ան-
համեմատ աւելի օգտակար է մեր
երեխաներին, քան թէ այդ հստակ-
ապած գեղը: Վերջապէս ձկան ճար-
պը վերաւժեկիս նրա մէջ չենք
գտնում բուսական չափով այն
նիւթերը, որոնք փոքր է չափ է
բաւժիչ ազդեցութիւն ունենային
հրեանդների վրայ: Ուրեմն հեռու
ձկան ճարպը: Երեխաներին գրաւ
փոխարէն աւել թարմ հումներ,

կամ աւելի հատակաւորներին տն-
տաւի թիւի, միայն պէտք է հե-
տեկ, որ նրան լաւ ծամեն: Բո-
լոր այն հրատարակութիւնները,
որոնք գործ օւնեն առողջութեան
և աննիւթ հեռ, պարտաւոր են այս
հիմնաւոր կարծիքը պարտաւոր ծը-
նողաց շրջանում, որ այսուհետեւ
չբանցեն այլևս խեղճ երեխանե-
րին, նրանց համար զգուշիւ ձկան
լուր, տառապանքները լցնելով և
մարտադրութիւնը խոնգարելով:

ОТКРЫТА ПОДПИСКА

на 1904 годъ
на ежедневную политическую и литературную газету

„НОВОЕ ОВОЗРѢНІЕ“

(XXI-й годъ изданія)

Изданіе газеты будетъ возобновлено
съ 15-го января 1904 г.

Подписчики нынѣшняго года, какъ городскіе такъ и иногородные, желающіе подписать и 9 будущій годъ вносить 6 руб. за годъ и 3 руб. за полгода. Новые же подписчики на обычныхъ основаніяхъ вносятъ 7 руб. за годъ и 4 руб. за полгода.

Допускается разсрочка платежа: къ 1-му января — 4 р., къ 1-му іюня — 3 р.
Для сельскихъ учителей, народныхъ и школьных библиотекъ и благотворительныхъ учрежденій сдѣлана скидка: годовая плата для иногородныхъ — 6 руб., для городскихъ — 5 руб.
Лица, желающіе подписаться, контора проситъ уведомить ее о томъ и внести плату заблаговременно, по возможности не позже декабря, чтобы успѣть затоварить адреса.

Подписка принимается въ Тифлисъ въ конторѣ газеты, Барятинская ул., д. № 8.
Редакторы Г. и В. Тумановы. Издатель Н. Тумановъ.

Печатается и въ среднихъ числахъ января поступитъ въ продажу составленная редакціе „Нов. Об.“ книга:

Къ 20-лѣтію изданія „Новаго Овозрѣнія“

Цѣна съ пересылкой — 30 коп.

Годовые городскіе и иногородные подписчики „Нов. Об.“ получаютъ эту книгу безплатно.

Принимается подписка на „КОММЕРЧЕСКОЕ И БУХГАЛТЕРСКОЕ САМООБРАЗОВАНИЕ“.

Въ теченіи 1904 г. 150 выпусковъ

подъ редакціей П. Г. Мандэна, учредителя состоящихъ въ вѣдѣніи Министерства Финансовъ курсовъ Счетоводства и Иностранной торговой корреспонденціи въ Одессѣ.

Изданія эти состоятъ изъ популярныхъ самоучителей по Бухгалтеріи, Коммерческой Ариметикѣ, Политической Экономіи, Законовѣдѣнію, Агентурно-Коммиссіон. дѣлу товаровѣдѣнію съ посылкою образцовъ и другихъ предметовъ въ объемѣ программъ Коммерческихъ училищъ Министерства Финансовъ. Цѣна 11 руб. съ пересылкой; разсрочка при подпискѣ 5 руб. въ Мартѣ 3 р. въ Апрельѣ 3 р.

Только Бухгалтерское Самообразование (60 вып.) 5 р.
Въ концѣ года будетъ устроена выставка бухгалтерскихъ работъ г. г. подписчиковъ, за удовлетворительную работу Комиссія изъ опытныхъ бухгалтеровъ выдастъ свидѣтельство

Заказы посылатъ на имя: П. Г. Мандэнъ въ Одессѣ.

Բացում է 1904 թ. բաժանորդագրութիւնը

XXII Տ. ԱՂԲԻՐԻ և XV Տ. ՏԱՐԱԶ XV Տ.

ամսագրի ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ րագրի

Յուկարից բաժանորդները կրասնան

50 №. Տարագ, Գրական - գեղարուեստական, հասարակական - քաղաքական րագրի:

12 №№ Աղբիւր, Մանուկների և պատանիների համար, շատ շփեղ զարդարած ընկերակցութեամբ, պատկերներով:

12 №№ Գեղարուեստի, Հեղինակական հանդես ամսօրեայ:

24 №№ Ինքնատրաստ, Երկշաքարեայ գեղարուեստական-գրական րեր:

Պրէմիաները յունարի №№-ի հետ՝

1) Ս. ՍԱՆԿ, 2) Ս. ՄԵՍՐՈՊ, 3) ՎԵՀԸՓԱՌ ՀԱՅՐԻԿԸ ՕՂԱԿԱՆՈՒՄ, ֆոտո-գրաւիւրներ, իւրաքանչիւրը 40×50 սանտիմետր մեծութեամբ պատրաստուած Լայպցիգում և Բերլինում, 4) ԶԵՆԱԶԻՍԻԿ, էլէքտրո-ձիթանկար, պատրաստուած Նիւ-Եորքում, բոլորովին նորութիւն նոյն իսկ եւրոպայում: Բացի այս պատկերները, տարւայ ընթացքում կըտրւին իրեն յաւելածներ Աղբիւրին, ԳԵՂԱՓՆԶԻԿԻՆ 50 յուսակայ գունանոյ պատկերներ և տեսարաններ մեր արագան նիւրական վայրերից: Աղբիւրին և աշխատակցում են մեր գրական ամենաընտիր ոյժերը, ԱՂԲԻՐԻ ՏԱՐԱԶԻ քաղաքական բաժանորդագրի՝ Յ ռ. արտասանման 5 ռ.) ՏԱՐԱԶ Յ ռ. (արտասանմ. 10 ռ.): Աղբիւր-Տարագ միեւնոյն հասցեով—ՂՕ ռ. (արտասանման 18 ռուբլի կամ 50 ֆռ.):

Պրէմիաներ, յաւելածներ, ստանում են միմիայն Աղբիւր-Տարագ միեւնոյն հասցեով ստորագրողները:

Ազատիկ կամ մաս-մաս վճարող բաժանորդներ չեն ընդունուում: Երկրորդ րացի խմբագրատանից (Օղիինսկայեա33), կարելի է ստորագրել Կենդանական և Գոստենբերգ գրաւաճառանոցներում:

Հասցեն՝ Тифлисъ, Редакция АГБИУРЪ կամ ТАРАЗЪ, Tiflis, (Caucase) Rédaction ACBÜR կամ TARAZ.

